

Kam so izginili oroslan, merkovica in bučela?

slovenščina
raziskovalna naloga

Avtorice in razred:

Anamarija Feguš, 8. razred

Dominika Kralj, 8. razred

Eva Kavčič, 8. razred

Mentorica:

mag. Mihaela Kastelec

Somentorica:

Katarina Jerele

Ljubljana, marec, 2025

KAZALO

KAZALO	II
KAZALO SLIK.....	III
KAZALO GRAFOV	III
KAZALO TABEL.....	IV
POVZETEK V SLOVENŠČINI	VI
1. UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	1
1.2 METODE RAZISKOVANJA.....	1
1.3 VZOREC.....	2
1.4 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE	3
2. TEORETIČNI DEL.....	4
2.1 ANTON MARTIN SLOMŠEK	4
Njegovo delo in prizadevanje za razvoj slovenskega jezika	4
<i>Tri pridige o jeziku</i>	5
<i>Drobtinice</i>	5
Slomškove pesmi.....	5
2.2 BASEN.....	6
Zgodba basni	7
Nauk ali morala v basnih.....	8
Humor v basnih	8
2.3 BASEN PRI SLOVENCIH.....	8
2.4 KAJ SO STARINSKE BESEDE ALI ARHAIZMI?.....	9
2.5 BESEDNI RED V SLOVENSKIH POVEDIH	10
Členitev po aktualnosti ali položaj besed v stavku	10
Členitev glede na stavčne člene.....	10
2.6 PREGOVORI.....	11
3. EKSPERIMENTALNI ALI EMPIRIČNI DEL	12

4. REZULTATI.....	23
4.1 PRIMERJAVA MED KNJIGAMA	23
4.2 ŽIVALSKÉ BASNI	23
Živali	23
Dialog	24
Humor in posmeh	24
Nauki v živalskih basnih	24
Besedni red v naukih živalskih basni	25
4.3 ANALIZA STARINSKIH IN DELNO STARINSKIH BESED	26
5. RAZPRAVA	34
5.1 SLOMŠKOVI PREGOVORI.....	34
5.2 PRIMERJAVA SLOMŠKOVÍH BASNI V DROBTINICAH Z LENDOVŠKOVO PRIREDBO	36
5.3 POTRDITEV HIPOTÉZ	42
5.4 TEŽAVE PRI RAZISKOVANJU	43
5.5 NADALJNJE RAZISKOVANJE	43
6. ZAKLJUČEK.....	44
7. LITERATURA IN VIRI	45

KAZALO SLIK

Slika 1: Slomšek z Blažetom in Nežico.	4
Slika 2: Drobtince za novo leto 1846	5
Slika 3: Živalska basen Gos in labud	5

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Kje stoji glagol v stavku?.....	26
Graf 2: Število besednih vrst pri starinskih besedah	28

KAZALO TABEL

Tabela 1: Osebna izkaznice živalske basni Bučela in ovca	12
Tabela 2: Osebna izkaznice živalske basni Grilče in mravljice	12
Tabela 3: Osebna izkaznice živalske basni Jagnje in magarec	13
Tabela 4: Osebna izkaznice živalske basni Jež in lesica	13
Tabela 5: Osebna izkaznice živalske basni Kača in raca	13
Tabela 6: Osebna izkaznice živalske basni Koklja in piške	14
Tabela 7: Osebna izkaznice živalske basni Kozel	14
Tabela 8: Osebna izkaznice živalske basni Kozel in zvonec	15
Tabela 9: Osebna izkaznice živalske basni Lastovka in mravlje	15
Tabela 10: Osebna izkaznice živalske basni Lesica na stare dni	15
Tabela 11: Osebna izkaznice živalske basni Lev in merkovica	16
Tabela 12: Osebna izkaznice živalske basni Maček v črnili	16
Tabela 13: Osebna izkaznice živalske basni Mlade posterve	16
Tabela 14: Osebna izkaznice živalske basni Muhe	17
Tabela 15: Osebna izkaznice živalske basni Osel in oroslan	17
Tabela 16: Osebna izkaznice živalske basni Osel pred mostom	18
Tabela 17: Osebna izkaznice živalske basni Ovčar in njegov pes	18
Tabela 18: Osebna izkaznice živalske basni Pajek in miška	18
Tabela 19: Osebna izkaznice živalske basni Pajek in muha	19
Tabela 20: Osebna izkaznice živalske basni Pes in mačka	19
Tabela 21: Osebna izkaznice živalske basni Ribica in pastarička	20
Tabela 22: Osebna izkaznice živalske basni Sraka in pavovo perje	20
Tabela 23: Osebna izkaznice živalske basni Stari škorjanec in njegovi mladiči	20
Tabela 24: Osebna izkaznice živalske basni Star lesjak in mlada kokoš	21
Tabela 25: Osebna izkaznice živalske basni Veverci in merkovica	21
Tabela 26: Osebna izkaznice živalske basni Volki in ovce	21
Tabela 27: Osebna izkaznice živalske basni Vrabeljni in kos	22
Tabela 28: Osebna izkaznice živalske basni Vran in lesica	22
Tabela 29: Tabela razlik med živalskimi basnimi	23
Tabela 30: Nauki in vrednota analiziranih živalskih basni	24
Tabela 31: Stopnjevanje pridevnikov pri delno starinskih besedah	30
Tabela 32: Sklanjanje samostalnikov, pridevnikov in zaimkov pri delno zastarelih besedah	31

Tabela 33: Spremembe pri zapisu delno starinskih besed.....	34
Tabela 34: Slomškovi pregovori, ki jih prepoznamo danes	35
Tabela 35: Delno prepoznani Slomškovi pregovori.....	35

POVZETEK V SLOVENŠČINI

V starejših literarnih besedilih najdemo veliko besed, ki jih danes, predvsem v zapisu, ne najdemo več. Spadajo med t. i. starinske besede. V Slomškovih živalskih basnih smo se najprej osredotočile na starinske besede ali arhaizme. V osemindvajsetih živalskih basnih smo našle 99 starinskih besed, ki jih danes v slovenskem jeziku ne uporabljamo več. Kakšno od teh morda srečamo le še v narečni obliki (npr. *habe* na Koroškem). Pri delno starinskih besedah smo odkrile presenetljivo veliko slovničnih posebnosti v primerjavi s sodobno različico slovenščine, ki dokazujejo, da je slovenski jezik živ organizem, podvržen vplivom časa in zrcali rabo govorcev. Besede, ki se ne uporabljajo, sčasoma utonejo v pozabo. Namesto njih nastajajo novejšje besede, ki ustrezajo poimenovanju sodobne predmetnosti in so izraz sodobnega mišljenja.

Po drugi strani pa ostajajo nauki basni večno živi in se predajajo iz roda v rod. Njihove vrednote in nauki nas hranijo ne glede na čas, prostor in narodno pripadnost. Zrcalijo spoznanja, ki vedno znova nagovarjajo tako mlade kot stare. Slovenci imamo bogato zgodovino basni, ki razkrivajo našo narodno identiteto, naše čustvovanje in slovensko narodno modrost. Nauki basni nas v obliki pregovorov učijo, svarijo in usmerjajo na pot razsodnosti, zmernosti, velikodušnosti in zvestobe sebi.

Ključne besede: Anton Martin Slomšek, arhaizmi, pregovori, živalska basen

1. UVOD

Ko smo pri slovenščini brale odlomek iz *Desetega brata*, smo naleteli na veliko besed, ki jih danes ne uporabljamo več. Nekatere smo lahko razumele samo s pomočjo slovarja. Besede se očitno tudi starajo, na koncu svojega »besednega življenja« pa izginejo v pozabo. Vsako literarno delo je odraz svojega časa in prostora ter stanja jezika v tistem času. Starejša vsebujejo veliko starinskih besed, ki jih ne uporabljamo več. Postanejo del t. i. »jezikovne starinarnice«.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Za izhodišče raziskovanja smo izbrale živalske basni, ki jih je napisal Anton Martin Slomšek. Prebrale smo basni iz knjige, ki jo je uredil Mihael Lendovšek: *Slomškove Basni, prilike in povesti* leta 1878, in so izšle pri družbi sv. Mohora v Celovcu ter *Basni in zgodbe*, ki jo je uredil Ivan Mohar in so izšle pri Mohorjevi družbi v Celju leta 1999. Pri branju basni iz leta 1878 smo opazile kar nekaj besed, ki sedaj ne obstajajo več, ter veliko besed, ki jih sedaj pišemo drugače. Prvo skupino besed smo imenovalle starinske besede oz. arhaizme, drugo skupino pa delno starinske besede. Pri starinskih besedah smo želele ugotoviti, katera besedna vrsta je najštevilčnejša. Pri delno starinskih besedah so nas zanimalle njihove jezikovne posebnosti glede na njihov današnji zapis. Zanimalo nas je tudi, kako so se besede spreminjale od Slomškove izdaje v *Drobtinica* (1846–1862) do Lendovškove izdaje leta 1878. Gre za obdobje tridesetih let.

Raziskale smo tudi vsebinsko plat Slomškovih basni, saj nas je zanimalo, katere živali so glavne junakinje, katere človeške lastnosti posebljajo in katere vrednote prevladujejo v basnih.

1.2 METODE RAZISKOVANJA

Pri raziskovalni nalogi smo uporabile naslednje metode:

- **študij literature** (življenje in delo Antona Martina Slomška, *Tri pridige o jeziku*, film *Srečen bo čas*, definicije in razvoj basni, definicija starinskih besed, členitev po aktualnosti);
- **analiza živalskih basni** (iskanje starinskih besed in besed, ki se razlikujejo v zapisu, določanje besednih vrst, izpis nauka in vrednot, določanje glavnih živalskih likov in njihovih človeških lastnosti);
- **primerjava besedil** (primerjava živalskih basni v *Slomškovih Basnih, prilikah in povestih* in priredbe *Basni in zgodbe* (ur. Ivan Mohar));

- **analiza basni** (osebne izkaznice posameznih basni);
- **analiza starinskih besed in izdelava grafov;**
- **izdelava slovarja starinskih besed;**
- **primerjava zapisa delno starinskih besed z današnjim zapisom in ugotavljanje slovničnih posebnosti, ki jih danes v zapisu več ne uporabljamo;**
- **primerjava besed v Slomškovih basnih v *Drobtinica* in basnih v Lendovškovi priredbi Slomškovih basni.**

1.3 VZOREC

Vzorec sestavlja osemindvajset živalskih basni, ki jih je napisal Anton Martin Slomšek. Iz knjige *Slomšekove Basni, prilike in povesti* (ur. M. Lendovšek, 1878, družba sv. Mohora v Celovcu) so naslovi basni napisani z ležečimi črkami; naslovi basni iz knjige *Basni in zgodbe* so (ur. Ivan Mohar, Mohorjeva založba 1999) napisani v oklepaju. Dvaindvajset basni je zapisanih v obeh knjigah:

Bučela in ovca (Čebela in ovca),

Grilče in mravljice (Muren in mravljica),

Jež in lisica (Jež in lisica),

Koklja in piške (Kokoš in piščeta),

Kozel (Kozel),

Kozel in zvonec (Kozel in zvonec),

Lastovka in mravlje (Lastovka in mravlje),

Lisica na stare dni (Lisica na stare dni),

Lev in merkovica (Lev in opica),

Maček v črnili (Maček v črnilu),

Muhe (Muhe),

Osel in oroslan (Osel in lev),

Osel pred mostom (Osel pred mostom),

Ovčar in njegov pes (Ovčar in njegov pes),

Pajek in miška (Pajek in miška),

Pes in mačka (Pes in mačka),

Ribica in pastarička (Ribica in pastiričica),

Sraka in pavovo perje (Sraka in pavje perje),

Star lisjak in mlada kokoš (Star lisjak in mlada kokoš),

Veverci in merkovica (Veverici in opica),

Volki in ovce (Volkovi in ovce),

Vran in lisica (Vran in lisica).

Naslovi šestih basni, ki so samo v Lendovškovi priredbi:

Pajek in muha,

Mlade posterve,

Stari škorjanec in njegovi mladiči,

Jagnje in magarec,

Kača in raca,

Vrabeljni in kos.

1.4 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZE

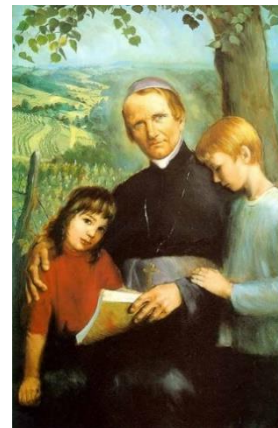
Oblikovale smo pet raziskovalnih vprašanj, iz katerih smo izpeljale naslednje hipoteze:

- **RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Katera besedna vrsta prevladuje pri starinskih besedah v Slomškovich živalskih basnih?**
 1. HIPOTEZA: V starinskih besedah v Slomškovich živalskih basnih prevladuje samostalnik.
- **RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Katere so slovnične posebnosti v zapisu delno starinskih besed glede na današnji zapis besed in koliko jih je?**
 2. HIPOTEZA: V delno starinskih besedah je največ osem slovničnih posebnosti.
- **RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Kakšen vrstni red besed uporablja Slomšek v svojih živalskih basnih? Na katerem mestu stoji glagol v naukih?**
 3. HIPOTEZA: Vrstni red v naukih obravnavanih živalskih basnih ni podoben današnjemu vrstnemu redu, saj glagol v obravnavanih živalskih basnih pogosto stoji na koncu stavka.
- **RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Katera žival prevladuje v živalskih basnih in katero lastnost poseblja?**
 4. HIPOTEZA: V obravnavanih živalskih basnih največkrat nastopi zvita lisica.
- **RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Kateri nauk izstopa v Slomškovich živalskih basnih? Katera vrednota prevladuje v basnih?**
 5. HIPOTEZA: V Slomškovich basnih prevladujeta vrednoti poštenost in dobrota.
 6. HIPOTEZA: Vsaj 10 naukov iz obravnavanih živalskih basni v obliki pregovorov poznamo tudi danes.

2. TEORETIČNI DEL

2.1 ANTON MARTIN SLOMŠEK

Rodil se je 26. 11. 1800 na Slomu pri Ponikvi. Najprej se je šolal v nedeljski šoli pri duhovniku Jakobu Prašnikarju na Ponikvi, nato pa v Celju in v Ljubljani, kjer se je spoprijateljil s Francetom Prešernom. Študiral je v Senju in Celovcu. Novo mašo je obhajal 26. septembra 1824 v Olimju. Bil je kaplan na Bizeljskem in v Novi Cerkvi pri Vojniku, voditelj bogoslovcev v celovškem bogoslovju, župnik v Vuzenici in Celju, kanonik na škofiji v Št. Andražu v Labotski dolini, 5. julija 1856 je bil posvečen v škofa v salzburški stolnici. Leta 1859 je prenesel škofijski sedež iz Št. Andraža v Maribor. Svojo življenjsko pot je zaključil 24. septembra 1862 v Mariboru. Papež Janez Pavel II. ga je 19. 9. 1999 v Mariboru razglasil za blaženega. Njegov god obhajamo 24. 9. (Till, 2012, 251–261)

Slika 1: Slomšek z Blažetom in Nežico, T. Perko.

Njegovo delo in prizadevanje za razvoj slovenskega jezika

Prepričan je bil, da mora biti materinščina prva in uspešna podlaga izobrazbi, kar je strnil in izlil v svoj znani rek: "Materin jezik je ključ do omike!" (Poljanec, Hrastelj, 1962, 17)

Ko je bil ravnatelj bogoslovnega semenišča, je organiziral prostovoljni tečaj slovenščine za kolege. Za jezikovni učbenik je uporabljal Kopitarjevo slovnico, *Nemško-slovenska branja* ter Jarnikovo *Jedro keršanskih resnic* in *Keršanski nauk*. Študiral je dela znanega jezikoslovca Dobrovskega in se sam lotil pisanja slovnice, vendar njena objava pa ni prišla v poštev zaradi Metelkove slovnice, ki je ravno takrat izšla na novo. (Spletni vir: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi584693/>, pridobljeno 12. 11. 2024)

Postal je prvi učitelj slovenščine v celovškem semenišču. Duhovnike je pripravljajal na njihovo službo med Slovenci tako, da je skupaj z njimi prevajal in jih učil pesniti v lepi slovenščini. Različne uradnike je učil slovenščino in je vzgojil nekatere pesnike na Štajerskem, npr. Hašnik, Orožen, Drobnič. Pisal je osnovnošolske učbenike za prve tri razrede ljudske šole in za nedeljske šole je leta 1842 napisal prvi slovenski učbenik *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*. Izdajal je *Drobtince* in ustanovil založbo dobrih poljudnih knjig *Mohorjeva družba*. (Poljanec, Hrastelj, 1962, 9–19)

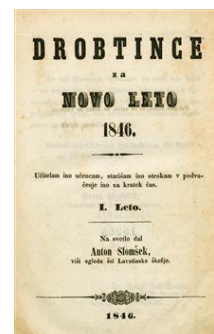
Tri pridige o jeziku

Tri pridige o jeziku A. M. Slomška so nastajale v času od leta 1825 do 1841. (Faganel, 2001, 5) Prva in druga pridiga sta ohranjeni v izvornem rokopisu in sta napisani v bohoričici. Hrani ju Škofijski arhiv Maribor. Rokopis tretje pridige je izgubljen, vendar je bil prvič objavljen leta 1849 v *Drobtinica* (takoj nato še v *Novica*) v gajici. Ta besedila predstavljajo dokument pravopisno-jezikovnega standarda in besednega zaklada v prvi polovici 19. stoletja v osebni rabi takratnega izobraženca. (Prav tam, 5–9)

Prvo pridigo je napisal leta 1825 ob začetku kaplanske službe na Bizeljskem. V njej Slomšek opozarja vernike, naj pozorneje prisluhnejo oznanjevanju krščanskih resnic in naj zvesto sprejemajo božjo besedo. Drugo pridigo je Slomšek napisal spomladi 1829, ko je bil kaplan v Novi cerkvi pri Vojniku. V njej poudarja vlogo materinščine pri posredovanju verskega ter narodnokulturnega izročila Slovencev iz roda v rod. Tretja, najbolj znana pridiga utemeljuje materni slovenski jezik kot vrednoto v življenju širše človeške skupnosti. (Prav tam, 7) Med drugim je zapisal: "Materni jezik je naj dražji dota, ki smo jo od svojih starih zadobili, skerbno smo ga dolžno hraniti, ga olepšati ino svojim mlajšim zapustiti." (Faganel, 72)

Drobtinice

Slomšek si je želel, da bi ljudje več brali. Odločil se je za izdajanje dobrih knjig, a so mu uradniki na Dunaju in Ljubljani to prepovedali. Slomšek je dobil drugo zamisel, da bi namreč sam pisal in širil knjige. Tako je prišlo leta 1846 do izdaje »*Drobtinice*«. (Till, 2012, 75) Namen *Drobtinice* je duhovna hrana za vse, za učitelje, starše, pestunje. Prvo številko *Drobtinice* je napisal še v bohoričici, ostale do leta 1862 pa v gajici.

Slika 2: *Drobtinice* za novo leto 1846, dLib.

Slomškove pesmi

Slomšek je pisal tudi pesmi. Prizadeval si je, da bi peli po domače, spodbujal je rojake in vzbujal veselje, ki prihaja iz srca. (Till, 2012, 51) Popravljal je ljudske pesmi. Nekatere izmed njih so tudi uglasbene: *Kje sem doma* (*V nebesih sem doma*), *Lahko noč* (*Svetlo sonce se je skrilo*), *Večernica*, *Predica*, *Veselja dom* (*Preljubo veselje, o kje si doma?*), *En hribček bom kupil*. Nekatere basni je napisal v pesmih, med njimi so naslednje živalske basni: *Mlado jagnje*, *Gos in labud*, *Senica*, *Prederzna ptičica* in *Mravlje*. (Lendovšek, 93–102)

74. Gos in labud.

Goska lepo bela
Čudno perje 'mela;
Jela se je zlo bahat',
Svojo glav'co povzdigat';
Labud bi jaz bila,
Naj bi vrac: dobila,
Kakor ga labud ima,
Belo slokega!

Se goska sestrie loči,
Med labude skoci,

Vrac vrdigije na vso meč,
Tol'ko da ne poč'!
Labudi kričijo,
Goski se smejiyo:
„Oj ti goska avšasta,
Ne boš ne labudova.“

Dekle! ti si goska:
Hočeš bit' gosposka,
Nosiš se, kakor gospa,
Pa si revna bajtlarca.
Modri se smejiyo,
Gerdeži hitijo,
Zapeljati tebe v greh,
Da boš reva v smeh.

1. 1862.

Slika 3: Živalska basen *Gos in labud*, dLib

2.2 BASEN

Beseda basen se kot izraz za poimenovanje raziskovane literarne vrste pojavi že od druge polovice devetnajstega stoletja. Terminologija besede basen je zapisana že v nemško-slovenskem slovarju iz leta 1860, čeprav jo v zgodovini jezika srečamo že pri protestantskih piscih. Trubar jo omenja v svoji *Cerkovni ordningi* iz leta 1564 z najbolj verjetnim pomenom izmišljotina. Zasledimo jo celo v Dalmatinovi *Bibliji*, ki je bila izdana leta 1584. (Prim. Šivic – Dular, 1976/77, 251–253)

Irena Stramljič Breznik (1998, 55–56) v članku *Frazeologija v Volkmerjevih Fabulah* navaja, da po etimoloških razlagah izraz basen izhaja iz staroslovenskega glagola bajati, kar pomeni pripovedovati.

Literarna zgodovinarica Irena Avsenik Nabergoj (2011, 166) je zapisala, da je ime izpeljano iz latinske besede fabula (pravljica) oziroma iz glagola fari (govoriti).

V *Leksikonu Cankarjeve založbe* (1998, 78) je basen predstavljena kot – kratka didaktična zgodba iz naravnega, zlasti živalskega, pa tudi človeškega sveta v verzih ali prozi, ki ponazarja socialen ali moralen nauk.

V SSKJ je basen predstavljena kot: **básen**-sni ž (â) lit. poučna pripoved, v kateri nastopajo poosebljene živali ali stvari: basni Krilova; basen o lisici in grozdju.

(Spletni vir: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=basen>, pridobljeno 1. 3. 2025)

Janko Kos v svoji *Literarni teoriji* piše, da je basen kratka zgodba, po notranji zgradbi epska, vendar z didaktičnim pomenom, kar se pogosto kaže kot posebej izražen nauk na koncu teksta. Motivno se naslanja na like in dogodke iz živalskega in rastlinskega sveta, ki jih personificira, vendar so mogoče tudi basni s človeškimi osebami ali celo bogovi. (Kos, 1983, 167)

Alojzij Bolhar (2005, 7) je v spremni besedi *O basni in živalski pravljici* z naslovom *Slovenske basni in živalske pripovedke* zapisal, da predstavljajo basni bogato zakladnico v folklornem slovstvu. Zato so vse do konca devetnajstega stoletja imenovali kot »velesilo«. Bolhar meni, da je basen »/.../ eden najlepših umotvorov pripovedne in hkrati poučne vsebine.« (Prav tam)

Matjaž Kmecl v *Mali literarni teoriji* navaja le dve temeljni značilnosti basni. Tej didaktični literarni vrsti daje posebno težo izrečen nauk. Torej po njegovem mnenju basen najprej sestavlja

ponazoritvena kratka zgodba, ki je »/ ... / neopisna, 'gola', brez nepotrebnih zastranitev ...« (Kmecl 1996, 294), kar doseže tudi z rednim poosebljanjem posameznih živali, ki jim pridaja kakšne značilnejše in pogoste značajske lastnosti – v lisici zvitost, levu mogočnost, volku lakomnost ipd. Kratkost basni pojasnjuje z razlago, da mora basen »kar se da naglo hiteti« v presenetljiv končni preobrat, »/ ... / ki omogoča izrecno formulacijo kakšnega moralističnega pravila, nauka ali kritike.« (Prav tam, 297)

Prodanova (2003, 15–18) je v predstavitvi te literarne vrste *Stilski elementi v basni* kot njene posebnosti izpostavila alegorični značaj, enostavnost basni in jedrnatost, ki vsebuje veliko komičnih prvin. Avtorica poudarja dobro razvidno vzročno-poslednično postopnost zgodbe. Poudarja, da je ena od značilnih stilskih potez basni začetek pripovedovanja, kajti v samem uvodu jasno spoznamo nastopajoče književne like (npr. *Srečali so se medved, lisica in volk.*) Kot drugi literarni teoretiki nas Prodanova opozori, da so v basni namerno izpuščeni opisi živali in narave, saj ti za oblikovanje nauka niso pomembni. Bistvo je v ukrepanju. Avtorica jasno doda, da basnopisec obdrži živahnost zgodbe z izogibanjem pridevnikov.

Lagumdžija pravi (2000, 23), da so v basnih skupni t. i. internacionalni motivi, ki se prenašajo iz naroda v narod. Odgovarjajo na vprašanja, ki si jih zastavljajo ljudje. Kljub povzemanju univerzalnega motiva se po njenem basnopisec navezuje na značilnosti časa in prostora, v katerem živi in ustvarja. To lahko potrdimo že z izbiro književnih likov (živali), ki so vezani na določena geografska področja, npr. v Krilovih basnih (Rusija) se najpogosteje pojavlja lisica ...

Zgodba basni

Kljub kratkosti in enostavnosti zgodba vsebuje zaplet in razplet v obliki dialoga. S svojim moralnim naukom je zelo poučna. Želene asociacije, ki si jih bralec ustvari sam, doseže basnopisec s pomočjo književnih likov. V zgodbi nastopajo značajske tipizirane živali, rastline, osebe, elementi, pojmi idr. Vsi književni liki v zgodbi so poosebljeni in prav z njihovo pomočjo pridemo do sporočilnosti zgodbe. S pomočjo prebiranja te literarne vrste spoznamo življenjska spoznanja, za katera je priporočljivo, da jih ponotranjimo in se po njih ravnamo.

Bistven element basni je dvogovor. Basnopisci uporabljajo dvogovor zaradi tega, ker so tako basni kratke in jedrnate. Z dialogi se basnopisci izognejo dolgim opisovanjem dogodkov, ki za sporočilnost niso pomembni. (Prim. Breznik, 2014, 24)

Nauk ali morala v basnih

Nauk basni je zelo pomemben, saj moramo nanj gledati kot na rezultat stoletnega mišljenja in človekovih izkušenj, pravi Bojc (1980,7) v svoji razpravi Predgovor k zbirki *Pregovori in reki na Slovenskem*. Zavedati se moramo, da se v njih skriva nevsiljiva resnica.

Marsikatera basen se je sčasoma vsebinsko obrusila, od basenske zgodbe so ostale le primerjave. Njeni nauki so v današnjem času živi v le v obliki kratkih stavkov, ki so ohranjeni v pregovorih, primerjavah in prisposodobah ter nosijo bogata sporočila in stare resnice (npr. *Volk dlako menja, navade nikoli; Vrana vrani ne izkljuje oči ...*)

Basen govori o splošnih resnicah ter v razumljivem jeziku. Pogosto se basni pozabijo, med ljudmi pa ostane živ le pregovor. V svoji razpravi nas Irena Stramljič Breznik (1998, 56) opozori, da se s pregovori dotaknemo razumevanja v širšem pomenu besede frazeologija. Slovensko izročilo pregovore prišteva k frazeologiji.

Humor v basnih

Lagumdžija (2000, 21–22) izpostavi basensko bogatost s humorjem, a opozarja tudi na občasno ironijo. Zgodba v basni se nanaša na en dogodek, po svoji strukturi so zelo podobne kratki zgodbi in anekdoti. Pravi, da lahko basen opredelimo kot malo dramo. V njej je jasno izražena dramska struktura. Fabula oz. osnovni tok dogajanja je zasnovan z uvodom, zapletom in razpletom. Uvod je zelo kratek. Predstavi nam le književne like in začetne situacije. Zaplet je v obliki dialoga. Po razpletu sledi veljavno pravilo oz. nauk. Tudi pri razčlenitvi književnih likov lahko zasledimo dramsko zasnovo, saj so živali predstavniki različnih tipov ljudi. (Prav tam)

Rosandić (1986, 22) je mnenja, da je basen tudi mala komedija. To utemeljuje z basensko značilnostjo, da se ta posmehuje ljudski pomanjkljivosti. Svoj posmeh doseže s komičnim izražanjem.

Namen posebljenih živali v basnih je v tem, da sporočijo neki nauk. V tem se basni razlikujejo od živalskih pravljic, v katerih prav tako nastopajo posebljene živali. Živalske pravljice želijo predvsem zabavati in razvedriti bralce. (Lagumdžija 2000, 25)

2.3 BASEN PRI SLOVENCIH

Prvi slovenski basnopisec in eden največjih pridigarjev je Janez Svetokriški (1647–1714). Je prvi, ki je v svojih pridigah zapisoval basni. Prav slednje je spodbudilo druge duhovnike, da so

Svetokriškega prosili, naj jih zbere in Svetokriški jih je na njihovo pobudo izdal v *Svetem priročniku*. Zapisal je devet basni, nekatere so ohranjene še danes. (Stanonik 2012b, 45)

Valentin Vodnik (1758–1819) se je pisanju basni posvetil šele ob opustitvi izdajanja *Novic*, v sredini devetdesetih let osemnajstega stoletja. Takrat je napisal osnutek basni o petelinčku. Najbolj znane Vodnikove basni sta *Nemški inu kranjski kojn*, *Kos inu Brezen* ...

V času realizma so pisali basni med drugim Janez Trdina in Fran Levstik, Josip Stritar. Pisali so jih tudi Dragotin Kette, Matija Valjavec, Vladimir Pavšič – Matej Bor. Danes jih pišejo Miroslav Košuta, Slavko Pregl, Oton Merc, Anja Štefan, Nataša Konc Lorenzutti ...

2.4 KAJ SO STARINSKE BESEDE ALI ARHAIZMI?

Arhaizem je jezikovni element starejše dobe v novejšem, sodobnem jeziku. Kadar govorimo o besedah, jih imenujemo tudi starinske besede. Starinske besede so nasprotje besednih novot oziroma neologizmov. Rabimo jih zlasti v leposlovnih delih, z namenom, da bi pomagale obuditi vzdušje starinskosti oziroma polpreteklosti. V strokovnih besedilih se jih načeloma izogibamo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika označuje starinske besede s kvalifikatorjem starinsko (okrajšano *star.*). Besede, ki v sodobnem jeziku dobile oznako starinsko, so več vrst:

- take, ki so se nekdaj splošno rabile. Danes je taka beseda še živa v prevodih, v narečjih ali pa je rabljena za slogovno barvanje leposlovnega besedila, na primer: *bukve* v pomenu *knjiga*; *delopust* v pomenu *čas pred praznikom, ko se neha delati* ...;
- besede, ki so bile v preteklosti knjižne, torej so se v glavnem pojavljale v pisanih besedilih:
 - domače knjižne besede: *dasitudi* v pomenu *čeprav*; *dosihdob* v pomenu *doslej*;
 - iz srbohrvaščine prevzete knjižne besede: *dob* v pomenu *hrast*; *izvinek* v pomenu *opravičilo*; *obečati* v pomenu *obljubiti*;
 - tujke: *agitatoričen* v pomenu *agitatorski*; *alfabetičen* v pomenu *abecednen*;
 - t. i. ljudske besede, kar pomeni, da jih je opredeljevala predvsem govorna raba: *brihtati* v pomenu *spravljati k zavesti, buditi*; *lišp* v pomenu *nakit, okrasje* ...

Toporišičeva Slovnica poleg starinskih besed omenja še zastarevajoče (npr. *baviti se* v pomenu *ukvarjati se*; *brhkost* v pomenu *lepota*; *briga* v pomenu *skrb*) in zastarele (*sliččen* v pomenu *podoben*; *dihalka* v pomenu *škrga*; *gnevati se* v pomenu *jeziti se*).

(Spletni vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Arhaizem>, pridobljeno 28. 2. 2025)

2.5 BESEDNI RED V SLOVENSKIH POVEDIH

V vsakdanjem govoru razvrščamo besede v stavke, ne da bi posebej pazili na besedni red. V pisnem knjižnem jeziku pa ni tako preprosto. Kaj bomo poudarili, je v veliki meri odvisno od našega besednega reda. To lahko ponazorimo z naslednjimi primeri.

Marija je Marka sanjala dan es.	Marija je Marka dan es sanjala.	D anes je Marija sanjala Marka.
--	--	--

Členitev po aktualnosti ali položaj besed v stavku

V slovenščini sicer ne obstaja točno določeno zaporedje stavčnih členov v stavku, kot to velja v nekaterih jezikih, velja pa tako imenovana členitev po aktualnosti – najprej v stavku nastopajo stavčni členi, ki nosijo že znano informacijo, na koncu stavka pa tisti, ki povedo prejemniku neki nov podatek.

Pri členitvi po aktualnosti moramo ločiti izhodišče (temo – to, o čemer kaj povemo), ki pride na vrsto najprej ter jedro (remo – navaja nov podatek), ki sledi.

Polde je v kleti.	Izhodišče = Polde	Jedro = je v kleti
V kleti je Polde.	Izhodišče = V kleti je	Jedro = Polde

Povedi v zapisanem jeziku najpogosteje tvorimo tako, da besedo ali besedno zvezo, ki jo želimo poudariti, postavimo na izpostavljeno mesto v stavku. Najpogosteje na prvo ali zadnje mesto. Manj pomemben del sporočila naj bi povedali najprej.

Včeraj je deževalo. → poudarek je na deževalo	Deževalo je včeraj. → poudarek je na včeraj
Če bo zmanjkalo vina, ga še naročite. → poudarek je na vinu	Če bo vina zmanjkalo, ga še naročite. → poudarek je na zmanjkalo

V takih primerih lahko že majhna sprememba v besednem redu povzroči tudi spremembo pomena.

Členitev glede na stavčne člene

Stavčnočlenski besedni red je navadno povezan z besedilom in členitvijo po aktualnosti. Osnovni besedni red v stavku je načeloma takšen:

Osebek – povedek – dopolnila jedra	Oče je kupil fikus.
Težava se pojavi, če je npr. predmetov več.	Oče je hčerki kupil fikus.

V takih primerih pa je vrstni red znova odvisen od členitve po aktualnosti oz. od tega, kar želimo poudariti. (Spletni vir: <https://www.leemeta.si/blog/slovnica/besedni-red>, pridobljeno 15. 1. 2025)

2.6 PREGOVORI

S pregovori se ukvarja frazeologija, ki je nauk o stalnih besednih zvezah (frazemih), hkrati pa je tudi drugo poimenovanje za same stalne besedne zveze. Tako je frazeologija hkrati jezikoslovna disciplina (enota tako leksikalne kot skladske ravnine) in fond frazeoloških enot (govori se o frazeologiji nekega jezika).

Terminologija

Stalna besedna zveza je besedna zveza, v kateri se posameznih besed ne da zamenjati s sopomenkami ali opisi. Osnovno enoto frazeologije, stalno besedno zvezo, različni strokovnjaki imenujejo različno: fraza, frazem, frazeologizem ali frazeologem. Frazeologemi se nadalje delijo na rekla, ki imajo nestavčno strukturo (npr. *vihati nos, rdeč korak, po navadi* ipd.), in rečenice, ki pa imajo stavčno strukturo (npr. *Rana ura zlata ura; Kdor drugemu jamo koplje, sam vanjo pade; Konec dober, vse dobro*). Sem spadajo tudi pregovori v Slomškovih basnih. (Spletni vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Frazeologija>, pridobljeno 4. 3. 2025)

V SSKJ je podana naslednja definicija: **pregôvor** -a m (ô) *ljudska književna zvrst, ki kratko, navadno v prispodobi, izraža kako življenjsko izkušnjo: sklicuje se na to, kar pravi pregovor; zbirati pregovore/vremenski pregovori.*

(Spletni vir: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=pregovor>, pridobljeno 4. 3. 2025)

3. EKSPERIMENTALNI ALI EMPIRIČNI DEL

Anton Martin Slomšek je v *Drobtincah* od leta 1846 do 1862 objavljaj različne basni. Miha Lendovšek je kasneje leta 1878 zbral in uredil večino Slomškovih basnih, prilik in povesti in jih izdal v *Mohorjevi družbi* v Celovcu pod naslovom *Antona Martina Slomškega Zbrani spisi (druga knjiga) Basni, prilike in povesti*.

Glede na vsebino jih lahko razvrstimo v tri skupine:

- živalske basni: vse predstavljene basni;
- basni, v katerih nastopajo rastline: *Hojka in kostanj, Sekire in drevje, Tern in vinska trta, Lorber in rožmarin, Vijolica in tern*;
- basni, v katerih nastopajo predmeti: *Vedro in vodnjak, Človeški udi se spuntajo, Novi zvon, Dereč potok in tih studenec, Knjiga življenja, Vode, Solnce in veter*.

Analizirale smo samo živalske basni, za katere smo pripravile t. i. osebne izkaznice, v katerih smo izpostavile živali z njihovimi človeškimi lastnostmi, označile smo prisotnost dialoga in humorja, izpisale starinske besede in delno starinske besede, ki se od današnjih ločijo v zapisu. V komentar smo zapisale morebitne posebnosti pri prevodu in navedle tudi izpuščene besede tako v izvirnih basnih kot v njihovem prevodu.

Tabela 1: Osebna izkaznice živalske basni Bučela in ovca

BUČELA IN OVCA	
Živali	čebela, ovca
Človeške lastnosti	ovca: dobra; čebela: vzvišena, delovna
Nauk	Kdor pa z voljo da, dvakrat da. Kar roka daja, naj jezik ne jemlje!
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>bučela, bučelica, čibela</i> (čebela), <i>obrajta</i> (cenim), <i>ovna</i> (volna)	
Sprememba v zapisu <i>sterd</i> (med), <i>večo, veča</i> (večjo, večja)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je izpuščen pregovor: <i>Kar roka daja, naj jezik ne jemlje!</i>	

Tabela 2: Osebna izkaznice živalske basni Grilče in mravljice

GRILČE IN MRAVLJICE	
Živali	muren, mravljica
Človeške lastnosti	muren: vesel, brezskrben; mravljica: skrbna, delovna
Nauk	Po pameti nabiraj takih reči, ki so kaj vredne; lepo jih hranuj, da se ti ne pokvarijo. Potem boš lahko dolgo počival, in veselo vžival, kar si s kratkim trudom nabral.
Dialog	da

Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>bali</i> (spusti), <i>grilec</i> , <i>grilče</i> (muren), <i>komaraš</i> (koracaš), <i>sadunosno</i> (drevje) (sadno drevje)	
Sprememba v zapisu <i>hladek</i> (hladna senca), <i>hranuj</i> (hraniti), <i>naberati</i> (nabirati), <i>o</i> (ob), <i>preskerbim</i> (priskrbim), <i>solnce</i> (sonce), <i>vsmili</i> (zasmili), <i>zerno</i> (zrno), <i>dalej</i> (dalje), <i>židane</i> (dobre)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je avtor izpustil besedo <i>stvarnik</i> in v celoti odstavek z naukom.	
Komentar V starejšem besedilu je glagol <i>vgonobiš</i> v sedanjiku, v novejšem v pretekliku (<i>ugonobila</i>).	

Tabela 3: Osebna izkaznice živalske basni Jagnje in magarec

JAGNJE IN MAGAREC	
Živali	jagnje in magarec (osel)
Človeške lastnosti	magarec: sebičen (se ukvarja le sam se seboj); jagnje: razumno, skromno
Nauk	Gostokrat srečo drugih pisano gledamo, ker ne vemo, da smo bolj srečni od onih.
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>betva</i> (trohica), <i>gostokrat</i> (velikokrat), <i>pod pojatoy ležati</i> (-)	
Sprememba v zapisu <i>dalej</i> (dalje), <i>herbtu</i> (hrbtu), <i>jutre</i> (jutri), <i>kder</i> (ko), <i>lehko</i> (lahko), <i>oberne</i> (obrne), <i>osoda</i> (usoda), <i>pokaj</i> (zakaj), <i>salate</i> (solate), <i>terpljenja</i> (trpljenje), <i>tuga</i> (žalost), <i>včakaš</i> (čakaš), <i>vsorej</i> (zgodaj), <i>zmerzel</i> (zmrznjen),	

Tabela 4: Osebna izkaznice živalske basni Jež in lisica

JEŽ IN LISICA	
Živali	jež in lisica
Človeške lastnosti	jež: zvit; lisica: prijazna, usmiljena, »če ravno sama zvita«
Nauk	Tako se starim godi, ki svojim mladim prehitro gospodariti dajo. — Tako dolgo mladi stare pikajo, da si morajo na poslednje dni ptuje strehe iskati. — Ali, kdor očeta ali mater do praga privleče, njega bojo otroci čez prag vergli!
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>idi</i> (pojdi), <i>jela</i> (začela), <i>kotec</i> (kotek)	
Sprememba v zapisu <i>berlogi</i> (brlogu), <i>dalej</i> (naprej), <i>drugom</i> (drugam), <i>germom</i> (grmom), <i>lesica</i> (lisica), <i>ternasto</i> (trnasto), <i>vbogal</i> (ubogal), <i>vbogi</i> (ubogi), <i>vmika</i> (umika), <i>vsmiljenje</i> (usmiljenje), <i>vzeme</i> (vzame), <i>zmerznjen</i> (zmrznjen)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je avtor izpustil besedi <i>dajo gospodariti</i> in <i>djal</i> ter v celoti odstavek z naukom.	

Tabela 5: Osebna izkaznice živalske basni Kača in raca

KAČA IN RACA	
Živali	kača in raca, ribe, piškurji
Človeške lastnosti	kača: preračunljiva, sebična; raca: pametna, želi pravico
Nauk	Kakor se posojuje, tako se povračuje.

Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>mižurka</i> (mežika), <i>želčno</i> (poželjivo)	
Sprememba v zapisu <i>kteri</i> (ki), <i>navk</i> (nauk), <i>nažerla</i> , <i>požerla</i> (najedla, pojedla), <i>nevsmiljena</i> (neusmiljena), <i>unkraj</i> (na nasprotnem bregu), <i>za ribicoj</i> (za ribico), <i>ž njimi</i> (z njimi)	

Tabela 6: Osebna izkaznice živalske basni Koklja in piške

KOKLJA IN PIŠKE	
Živali	kokoši, piščeta, jastreb/kanjuh
Človeške lastnosti	kokoš: skrbna; piščeta: ubogljiva, eno pišče je neubogljivo
Nauk	Tako se vsem godi, kateri očeta in matere ne vbogajo. Hudobni svet jih zgrabi in pogubi.
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>habe</i> (peruti), <i>kanjuh</i> (jastreb), <i>prismuči</i> , <i>prismukne</i> (spusti)	
Sprememba v zapisu <i>deca</i> (otroci), <i>edno</i> (eno), <i>s hišoj</i> (s hišo), <i>kteri</i> , <i>ktero</i> (ki), <i>revče</i> (revež), <i>skerbno</i> (resno), <i>šetajte</i> (stopajte)	
Izpuščeno	/
Komentar Avtor je v novejšem besedilu uporabil <i>vbogajo</i> kot poslušajo ali ubogajo, <i>zlete</i> pa kot zletele ali pritecite ter <i>prismuči</i> in <i>prismukne</i> pa spusti. V novejšem besedilu je avtor izpustil besedno zvezo <i>kakor bi vstrelil</i> .	

Tabela 7: Osebna izkaznice živalske basni Kozel

KOZEL	
Živali	kozel, ovce
Človeške lastnosti	kozel: požrešen, egoističen
Nauk	Kdor drugim dobrega ne privoščiči, poslednjič sam sebi škoduje. Zavidnik je škorpiljon, ki sam sebe grize.
Dialog	ne
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>izberki</i> (ostanki), <i>izpazi</i> (opazi)	
Sprememba v zapisu <i>jaslij</i> (jasli), <i>kerme</i> (krme), <i>požerl</i> (požrl), <i>verv</i> (vrv)	
Izpuščeno	V novejšem besedilu je avtor izpustil odstavek z naukom.
Komentar	V starejšem besedilu je basen zapisana v sedanjiku, v novejšem besedilu avtor menjuje čas.

Tabela 8: Osebna izkaznice živalske basni Kozel in zvonec

KOZEL IN ZVONEC	
Živali	kozel
Človeške lastnosti	kozel: neučakan, nejevoljen, ošaben
Nauk	Tako si pogosto človek želi svojo nesrečo; in česar se največ veseli, mu žalost prinese. Po visokih in imenitnih službah želeti, varno ni.
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze /	
Sprememba v zapisu <i>čeda</i> (čreda), <i>djal</i> (dejal), <i>drobnicoj</i> (drobnici), <i>iznebil</i> (znebil), <i>na vrati</i> (na vratu), <i>nevoljen</i> (nejevoljen), <i>pervi</i> (prvi), <i>vleže</i> (uleže), <i>vtihne</i> (utihne)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je avtor izpustil odstavek z naukom.	

Tabela 9: Osebna izkaznice živalske basni Lastovka in mravlje

LASTOVKA IN MRAVLJE	
Živali	lastovka (mlada), lastovka (stara), mravlje
Človeške lastnosti	mravlje: delovne, skrbne; mlada lastovka: se primerja z mravljami; stara lastovka: modra, izkušena
Nauk	Potreba je, v mladosti z mravljami za starost spravljati, pa tudi, kakor lastovke, na večnost ne pozabiti! Naji je Stvarnik za kaj višjega poklical.
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze /	
Sprememba v zapisu <i>gnjezdo</i> (gnezdo), <i>mertve</i> (mrtve), <i>naberati</i> (nabirati), <i>naji</i> (naju), <i>najno</i> (najino), <i>poberati</i> (pobirati), <i>pokaj</i> (zakaj), <i>bove pospale</i> (bova zaspali), <i>ptuje</i> (tuje), <i>skerbne</i> (skrbne), <i>tamo</i> (tam)	
Izpuščeno	V novejšem besedilu je avtor izpustil odstavek z naukom.
Komentar	Avtor novejšega besedila je ohranil isto besedo za <i>pobara</i> .

Tabela 10: Osebna izkaznice živalske basni Lesica na stare dni

LESICA NA STARE DNI	
Živali	lisica, kokoši, psi
Človeške lastnosti	lisica: stara, onemogla, lačna
Nauk	Zadnjokrat še bom to storil, potem pa nikoli več«, marsikateri grešnik pravi, prav po lesičje. Kakor hitro pa priložnost dobi, svojo obljubo pozabi, se od samega naprejšetja postara, in od prelamljanja storjenih obljub sive lase dobi.
Dialog	ne
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>naprejšetja</i> (vzvišenosti), <i>podraplje</i> (polomi), <i>podrobila</i> (polovila), <i>prihrujejo</i> (prihrumijo)	
Sprememba v zapisu <i>kapunov</i> (kopunov), <i>kerv</i> (kri), <i>kokošij</i> (kokoši), <i>lesica</i> (lisica), <i>lesu</i> (gozdu), <i>moli</i> (molji), <i>pervo</i> (prvo), <i>pesi</i> (psi), <i>raztergajo</i> (raztrgajo)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je avtor izpustil odstavek z naukom, v katerem je tudi beseda <i>naprejšetja</i> .	

Tabela 11: Osebna izkaznice živalske basni Lev in merkovica

LEV IN MERKOVICA	
Živali	lev, opica, zverjad
Človeške lastnosti	lev: mogočen, kraljevski, nevaren; opica: igriva, nagajiva
Nauk	Abotno je, mogočne dražiti; lahko ubogega v šako dobijo. Lepo je za mogočne, nad revami se ne maščevati; najmogočnejši so, kadar radi odpustijo.
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>kuči (ždi), merkovica (opica), oroslan (lev)</i>	
Sprememba v zapisu <i>dob (hrast), raztergal (raztrgal), se zagrozi (zagrozi), smerti (smrti), stermi (strmi), tovaršije (tovarišije), verže (vrže), vsmiljenega (usmiljenega), zarujove (zarjove)</i>	
Izpuščeno V novjšem besedilu je avtor izpustil besedo <i>zine</i> ter v celoti odstavek z naukom. Menjava časa.	

Tabela 12: Osebna izkaznice živalske basni Maček v črnili

MAČEK V ČERNILI	
Živali	maček, miši,
Človeške lastnosti	maček: zvest, dober lovec miši; miši: naivne
Nauk	Joj nam, ki smo se na mačka zanesle; maček le suknjo premeni, pa ne svojih mislij.
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>modrija (modrovanje), prekucuh (prevratnik), digale (otrpnile), vragarogovi (-)</i>	
Sprememba v zapisu <i>černo, černega (črno, črnega), črnilo (črnilo), gerdo (grdo), lahko (lahko), mislij (misli), mišij (miši), pod strehoj (pod streho), posti (postu), premenil (spremenil), si črnil (si črnil), skerbi (skrbj), s katerim (s katerim), tovarš (tovariš), v črnili (v črnilu), vbežalo (pribežalo), vbog (ubogi), vgladajo (zagledajo)</i>	
Izpuščeno V novjšem besedilu je avtor izpustil: <i>v veliko posodo črnila pade, Maček pravo dobo v čaka, plane nad miši in jih, ki so brez vse skerbi, veliko ložej polovi, ter naredi med njimi grozno morijo</i> ter v celoti odstavek z naukom, v katerem sta besedi <i>prekucuh, vragarogovi</i> .	
Komentar <i>njih sovražnik</i> ; preganjal (preganja) – sprememba časa Zamenjan vrstni red: <i>da jih slišati ni bilo</i> (niti slišati jih ni bilo); sprememba časa: <i>v veliko posodo črnila pade (padel v veliko posodo s črnitom)</i>	

Tabela 13: Osebna izkaznice živalske basni Mlade posterve

MLADE POSTERVE	
Živali	3 mlade postrvi z mamó, šuka, ribič
Človeške lastnosti	mama postrv: modra; najstarejši postrvi: radovedni in neubogljivi; najmlajša: ubogljiva
Nauk	Deca! taka se otrokom godi, kateri svojih starišev ne vbogajo radi; peklenski som zapeljivosti jih požre.
Dialog	da
Humor in posmeh	ne

<p>Starinske besede in besedne zveze <i>bali</i> (spusti), <i>dublina</i> (globina), <i>globnjak</i> (globina), <i>jednega</i> (enega), <i>nak</i> (ne), <i>lukati</i> (gledati), <i>pečevje</i> (pečine), <i>kučati</i> (ždeti), <i>gmetno</i> (lepo), <i>puterh</i> (-), <i>sijavna</i> (prosojna), <i>šuka</i> (ščuka)</p>
<p>Sprememba v zapisu ako (če), <i>blizo</i> (blizu), <i>červek</i> (črv), <i>dalej</i> (daleč), <i>deca</i> (otroci), <i>djala</i> (dejala), <i>dolnej</i> (dol), <i>drobnejši</i> (drobnejši), <i>derži</i> (drži), <i>germovje</i> (<i>grmovje</i>), <i>izrešila</i> (rešila), <i>izsneme</i> (sname), <i>kder</i> (kjer), <i>z materjoj</i> (z materjo), <i>mlaji</i>, <i>najmlaji</i> (mlajši, najmlajši), <i>najno</i> (najino), <i>najstareja</i> (najstarejša), <i>ne vbogajo</i> (ne ubogajo), <i>obsjani</i> (obsijani), <i>posterv</i>, <i>postervica</i> (postrv, postrvica), <i>potukne se</i> (potuhne se), <i>povernem</i> (povrnem), <i>požeralnik</i> (požiralnik), <i>požerla</i> (požrla), <i>s svojoj</i> (s svojo), <i>solnce</i>, <i>solčni</i> (sonce, sončni), <i>stareja</i>, <i>za starejšoj</i> (starejša, za starejšo), <i>starišev</i> (staršev), <i>šinemo</i> (švignemo), <i>tamodolej</i> (tam doli), <i>terneku</i> (trnku), <i>v kojem</i> (kjer, v katerem), <i>vbogala</i> (ubogala), <i>vervici</i> (vrvi), <i>vjete</i> (ujete), <i>vlovil</i> (ulovil), <i>vmazanim</i> (umazan), <i>vmisli</i> (premisli), <i>vrtnjalo</i> (utrinjalo), <i>vzgedajo</i> (zagledajo), <i>zapazi</i> (opazi), <i>zgorej</i> (zgoraj), <i>zvala</i> (poklicala), <i>ž njoj</i> (z njo)</p>
<p>Komentar: V starejšem besedilu je uporabljena dvojina takole: <i>če dalej greve ... kar sve z doma šle, en časek greve, ... bove plavale, poigrate, ne greve, hočeve se</i>. Onikanje: <i>mati so prepovedali</i>.</p>

Tabela 14: Osebna izkaznice živalske basni Muhe

MUHE	
Živali	muhe, gosti
Človeške lastnosti	muhe: pohlepne, grabežljive
Nauk	Tako se ljudem godi, katerim nikoli zadosti ni.
Dialog	ne
Humor in posmeh	ne
<p>Starinske besede in besedne zveze <i>habe</i> (krila), <i>pertenemu</i> (zajetnemu), <i>poceplja</i> (pomečka), <i>popiplje</i> (iztrga), <i>taberni</i> (krčmi), <i>zmanejo</i> (pomendrajajo)</p>	
<p>Sprememba v zapisu <i>deklina</i> (dekle), <i>kder</i> (kjer), <i>glad</i> (lakota), <i>omoti se ji</i> (zavrti se ji), <i>perva</i> (prva), <i>plesavci</i> (plesalci), <i>poserklja</i> (posrka), <i>privrtijo</i> (zavrtijo), <i>šterta</i> (četrt), <i>veče</i> (večje), <i>vsede</i> (usede), <i>vtopi</i> (utopi)</p>	
<p>Izpuščeno V novejšem besedilu je avtor v celoti odstavek z naukom.</p>	

Tabela 15: Osebna izkaznice živalske basni Osel in oroslan

OSEL IN OROSLAN	
Živali	osel, lev, volkovi
Človeške lastnosti	osel: glasen; lev: dostojanstven; volkovi: posmehljivi
Nauk	Prazen je vreš in rotenje, ako ni sile in moči. Modri ne porajta ropota, ampak gleda na tiho moč čverstega moža, ki malo govori, pa veliko stori.
Dialog	da
Humor in posmeh	da
<p>Starinske besede in besedne zveze (na vse) <i>prekuce</i> (moč), <i>krik in jek</i> (vik in krik), <i>krič</i> (kričanje), <i>jehtanje</i> (vrišč), <i>zavihanih volkov</i> (zvitih volkov)</p>	
<p>Sprememba v zapisu <i>bratej</i> (bratec), <i>čuje</i> (sliši), <i>čverstega</i> (čvrstega), <i>gromenja</i> (grmenja), <i>grozovitno</i> (grozno), <i>nevsmiljeno</i> (neusmiljeno), <i>se nasmehlja</i> (nasmehne), <i>stopaj</i> (vstopi), <i>se zakrega</i> (se ujezi), <i>tropo volkov</i> (trop volkov), <i>ugledala</i> (zagledala), <i>veči</i> (večje), <i>vgibljejo</i> (ognejo), <i>vgriznejo</i> (ugriznejo), <i>vmeknili</i> (premahnili), <i>vreš</i> (vrišč in rotenje), <i>vrešati</i> (vreščati)</p>	
<p>Izpuščeno V novejšem besedilu je avtor dodal besedo <i>izkušen</i>.</p>	

Komentar

Iz nedoločnika v izvorniku v osebno gl. obliko v prevodu.

Tabela 16: Osebna izkaznice živalske basni *Osel pred mostom*

OSEL PRED MOSTOM	
Živali	ptice, lev, jelen, košuta, konj, kobila, slon, slonica, vol, osel
Človeške lastnosti	osel: trmast, nezaupljiv
Nauk	Le čudo, da Bog s takimi ljudmi tako dolgo poterpi! Po oslovo ravnajo, in hočejo modrijani biti!
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>magarec</i> (osel), <i>medljak</i> (neumnež), <i>oroslan</i> (lev), <i>otresa</i> (odkimava), <i>šikne</i> (ošvrkne)	
Sprememba v zapisu <i>clo</i> (celo), <i>čas se doteka</i> (čas se izteka), <i>idi brez odloga</i> (pojdi brez besed), <i>ovarje</i> (obvaruje), <i>pervi</i> (prvi), <i>po mosti</i> (po mostu), <i>pomislik</i> (pomislek), <i>priskaka</i> (priskače), <i>se zakrega</i> (se ujezi), <i>s kobiloj</i> (s kobilo), <i>s košutoj</i> (s košuto), <i>s svojoj</i> (s svojo), <i>sto in dvajset</i> (sto dvajset), <i>vstvaril</i> (ustvaril), <i>vzeme</i> (vzame), <i>z glavoj</i> (z glavo)	

Tabela 17: Osebna izkaznice živalske basni *Ovčar in njegov pes*

OVČAR IN NJGOV PES	
Živali	pes, volk, jagnje
Človeške lastnosti	pes: malo neposlušen, sočuten, miroljuben
Nauk	Dokler volku meso diši, solzam verjeti ni. Volk je bi, in volk ostane, dokler bo živ. Stara navada, železna podkova.
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>bedače</i> (bedak), <i>li</i> (če)	
Sprememba v zapisu <i>bolnega</i> (bolnega), <i>čerti</i> (črti), <i>gerdo</i> (grdo), <i>podkova</i> (podkev)	
Izpuščeno V novjšem besedilu je avtor izpustil pregovor <i>Stara navada, železna podkova</i> .	
Komentar Basni se začneta z dialogom (vprašanje).	

Tabela 18: Osebna izkaznice živalske basni *Pajek in miška*

PAJEK IN MIŠKA	
Živali	pajek, miška
Človeške lastnosti	pajek: pameten, posmehljiv, vzvišen; miška: požrešna, izbirčna, vesela, obupana
Nauk	Kakor vjeti miški, se mladim godi, ki se v mladih letih razvadi. Sladkun in tat sta si brata, in nesreča je njih tovaršica.
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>se poljubi</i> (zahoče), <i>sladkota</i> (sladkarije), <i>sladkun</i> (požeruh), <i>željčnost</i> (poželjivost)	
Sprememba v zapisu	

abotni (neumni), *ako* (če), *izdihuje* (vzdihuje), *iztekne* (iztakne), *lahko* (lahko), *skaka* (skaklja), *ložej* (lažje), *škorijco* (skorjico), *terpela* (trpela), *tovarš*, *tovarša* (tovariš, tovariša), *v lonci* (v loncu), *vbogo* (ubogo), *visocega* (visokega), *vjame* (ujame), *vsede* (usede), *zernje* (zrnje)

Izpuščeno

V novejšem besedilu je avtor izpustil *smertne globočine* (iz globine) in *vervi* (vrvi), izpuščen je odstavek z naukom.

Tabela 19: Osebna izkaznice živalske basni Pajek in muha

PAJEK IN MUHA	
Živali	pajek, muha
Človeške lastnosti	pajek: moder, opozarja muho na nevarnost; muha: brezglava, nepremišljena
Nauk	Nauke samo poslušati in hvaliti, še ni dovolj: potreba jih je tudi dopolniti.
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>noroglavskim</i> (brezglavim), <i>zaveščati</i> (ovirati)	
Sprememba v zapisu <i>čula</i> (slišala), <i>lopi</i> (stopi), <i>najpotrebnejši</i> (najpomembnejši), <i>navke</i> (nauke), <i>letavkam</i> (letalkam), <i>obeča</i> (obeta), <i>ok</i> (oči), <i>pervi</i> (prvi), <i>pajeka</i> , (pajka), <i>prel</i> (pletel), <i>priberni</i> (pribrenči), <i>pridge</i> (pridige), <i>serce</i> (srce), <i>serd</i> (srd), <i>skerbi</i> (skrbi), <i>toraj</i> , (torej), <i>vbogaj</i> (ubogaj), <i>vlovi</i> (ulovi), <i>vsedeš</i> (usedeš), <i>vstvarjenja</i> (stvarjenja), <i>vtakneš</i> (vtakneš), <i>za nogoj</i> (za nogo), <i>zajdeš</i> (zaišeš), <i>zanjke</i> (zanka), <i>žlahtno</i> (dobro)	

Tabela 20: Osebna izkaznice živalske basni Pes in mačka

PES IN MAČKA	
Živali	pes, mačka, ljudje, zajčki, tat, podlasica, piščeta, miši
Človeške lastnosti	pes Čujež: skrben, moder, upošteva pravila; mačka: ljubosumna, privošljiva, se primerja s psom, potuhnjena, nerazumna, išče bližnjice
Nauk	Tako se vsakemu godi, kdor po krivih potih svojo srečo lovi; takim je sreča opotočna. Le pošteno živimo, in pa dolžnosti svoje storimo; in sreča nas zapustila ne bo! Le pri resnici in pravici je naša sreča doma!
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>ako</i> (če), <i>bedača</i> (neumnica), <i>besedljivka</i> (opravljivka), <i>činila</i> (škodovala), <i>Čujež</i> (pasje ime), <i>dvor</i> (dvorišče), <i>udelavati</i> (razgrajati), <i>ptičnik</i> (kletka), <i>izfrerfra</i> (izleti), <i>kročati</i> (krotiti), <i>kvar</i> (škoda), <i>mačkinja</i> (mačja), <i>nehanji</i> (konec), <i>pitavne</i> (zajčke), <i>proti</i> (grozi), <i>razkapat</i> (razkopavajo), <i>seljak</i> (kmet), <i>zgubiček</i> (zguba), <i>zvil</i> (znašel), <i>naj si ravno</i> (čeprav)	
Sprememba v zapisu <i>čuje</i> (straži), <i>čul</i> (pazil), <i>djala</i> (dejala ali sklenila), <i>djanje</i> (dejanje), <i>domu</i> (domov), <i>jeli</i> (ali) <i>graščinski</i> (grajski), <i>izprasknola</i> (izpraskala), <i>kervavo</i> (do krvi), <i>keri</i> (kdor), <i>keri</i> (ki), <i>lahko</i> (lahko), <i>meriva</i> (mrtva), <i>nehanje</i> (konec), <i>osledi</i> (izsledil), <i>pišanci</i> (piščanci), <i>po nji</i> (po njej), <i>podlaska</i> (podlasica), <i>pokne</i> (poči), <i>polji</i> (polje), <i>preskerbeti</i> (poskrbeti), <i>razkljati</i> (razkolje), <i>s kamenom</i> (s kamnom), <i>serdito</i> (jezno); <i>skerbno</i> (skrbno), <i>slavičeka</i> (slavčka), <i>sreča je opotočna</i> (sreča je opoteča), <i>tata</i> (zmikavta), <i>to njeno veselje ni dolgo terpelo</i> (trajalo), <i>tovaršev in tovaršic</i> (prijatelj in prijateljic), <i>ukončali</i> (pokončali), <i>utolažiti</i> (potolažiti), <i>varje</i> (varuje), <i>vert</i> (vrt), <i>vidši</i> (videti), <i>vmisli</i> (zamisli), <i>vselaj</i> (vselej), <i>vun</i> (ven), <i>vzeme</i> (jemlje), <i>zaverne</i> (zavrne), <i>zernca</i> (zrnca), <i>žalostno se po kotih pomika</i> (žalostno je tekala po kotih)	
Izpuščeno V novejšem besedilu manjkajo naslednje besede in povedi: <i>v dobro</i> , <i>medleti</i> , <i>pes</i> , <i>seljake</i> , <i>Čujež se ji smeji</i> , <i>rekoč</i> : "Vedi mačka, da ni varno na dobro delo slabe pomočnice vabiti!" <i>Miška se ni smela prikazati</i> ; <i>naglo jo je mačka pohrustala</i> , <i>jo išče in najde</i> . <i>Veliko je zajcev zalezla in podavila</i> (-), V starem besedilu je beseda <i>serdito</i> (<i>prislov</i>), v novem pa <i>jezen</i> (<i>pridevnik</i>). V novem besedilu je dodana beseda od zunaj.	

Samo v stari verziji: *Veliko je zajcev zalezla in podavila (-); jo išče in najde Miška se ni smela prikazati; naglo jo je mačka pohrustala.*

Komentar

Onikanje: *mati me bojo za to prav radi imeli ..., Oča k domu došli ugledajo kervavo dete (oče se vrne domov in vidi opraskanega sina).*

V starem besedilu je beseda *zauživaj* v nedovršniku, v novejšem besedilu pa *použij*, kar je dovršnik. Čas v izvorniku je sedanjik, v novejšem besedilu je preteklik.

Obrnjen vrstni red: *bom si tvoj svet (tvoj nasvet si bom).*

Onikanje v izvorniku: *me bojo* (onikanje) (me bo).

Tabela 21: Osebna izkaznice živalske basni Ribica in pastarička

RIBICA IN PASTARIČKA	
Živali	ribica, pastarička
Človeške lastnosti	ribica: (obupana); pastaričica: brez občutka za druge, neempatična
Nauk	Vbogemu lepe besede malo pomagajo, ako mu ne postrežeš, kar premoreš.
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>gmetno</i> (lepo)	
Sprememba v zapisu <i>clo</i> (celo), <i>pastaričica</i> (pastiričica), <i>solnce</i> (sonce), <i>verže</i> (vrže), <i>vsehnuje</i> (usiha), <i>z repecem</i> (z repom)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je avtor izpustil besedo <i>je djala</i> ter odstavek z naukom.	
Komentar Čas v prevodu je preteklik, v izvorniku sedanjik.	

Tabela 22: Osebna izkaznice živalske basni Sraka in pavovo perje

SRAKA IN PAVOVO PERJE	
Živali	sraka, pavi, ostale srake
Človeške lastnosti	sraka: ošabna, bahava; pav: razsoden, samozavesten
Nauk	Oblači se pametno le po svojem stanu; ne posnemaj šege, ktera tebi ne gre. Ne vtikaj se med gospodo, ako si kmet, in ne sramuj se svojega stana. Ošabnost zaničevanje prinaša; le ponižno pohlevščino vse rado ima. Prevzetija se povsod spotika, In sramota se za njoj pomika.
Dialog	ne
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>čerterti</i> (poditi), <i>pohlevščino</i> (pohlevnost), <i>prevzetija</i> (prevzetnost)	
Sprememba v zapisu <i>solnce</i> (sonce), <i>zaveržena</i> (zavržena), <i>ž njim</i> (se z njim)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je besedo <i>ptujka</i> avtor zamenjal s srako ter izpustil celoten odstavek z naukom.	

Tabela 23: Osebna izkaznice živalske basni Stari škorjanec in njegovi mladiči

STARI ŠKORJANEC IN NJEGOVI MLADIČI	
Živali	mama in njeni mladiči
Človeške lastnosti	mama škorčevka: modra; majhni škorci: poslušni
Nauk	Po taki priliki so svoje dni stari modri mlade učili, naj bi sami pridni bili in se na druge ne zanašali.
Dialog	da

Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>cvičati</i> (čivkati), <i>ferfrati</i> (letati), <i>idi</i> (pojdi), <i>počakeži</i> (-), <i>sternena</i> (žito)	
Sprememba v zapisu <i>deca</i> (otroci), <i>djal</i> (djal), <i>dojdeta</i> (prideta), <i>jutre</i> (jutri), <i>negodnim</i> (mladim), <i>oča</i> (oče), <i>pregerdo</i> (pregrdo), <i>serp</i> (srp), <i>skerbeti</i> (skrbeti), <i>skerbi</i> (skrbi), <i>smerti</i> (smert), <i>solnce</i> (sonce), <i>vbežimo</i> (ubežimo), <i>vgeniti</i> (premaknili), <i>vlove</i> (ulovi), <i>vzbožčke</i> (ubožce), <i>začula</i> (slišala)	
Komentar: Onikanje: <i>bodo pšenico žeti začeli</i> . V naslovu je omenjen <i>samec</i> , besedilo govori o <i>samici</i> .	

Tabela 24: Osebna izkaznice živalske basni *Star lesjak in mlada kokoš*

STAR LESJAK IN MLADA KOKOŠ	
Živali	lisjak, kokoš
Človeške lastnosti	lisjak: zvit, priliznjen; kokoš: modra (pametna)
Nauk	Dekleta varujte se, sladkunom ne verjamite! Na jeziku nosijo med pa v serci brusijo meč; le pobeg bo vas nesreče rešil.
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>doiti</i> (dohiteti), <i>vlila</i> (bežala), <i>sladkun</i> (požeruh), <i>včinim</i> (storim), <i>zove</i> (kliče)	
Sprememba v zapisu <i>izvedovati</i> (izvedeti), <i>lesjak</i> (lisjak), <i>priserčno</i> (prisrčno), <i>skrivnostij</i> (zgodb), <i>vgleda</i> (zagleda), <i>vgnobi</i> (ugnobi), <i>zalezovavcu</i> (zalezovalcu)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je avtor dodal besedo <i>sestradan</i> , izpustil pa besedo <i>sladkun</i> ter izpustil celoten odstavek z naukom.	

Tabela 25: Osebna izkaznice živalske basni *Veverci in merkovica*

VEVERCI IN MERKOVICA	
Živali	veverici, opica
Človeške lastnosti	veverici: prepirljivi, naivni; opica: navihana, prebrisana
Nauk	Boljša je kratka sprava, kakor dolga pravda.
Dialog	da
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>merkovica</i> (opica), <i>pipljete</i> (puliti), <i>pohlidi</i> (potegne), <i>truščati</i> (kričati)	
Sprememba v zapisu <i>doteče</i> (doteče), <i>jederce</i> (jdrce), <i>perva</i> (prva), <i>popraša</i> (povpraša), <i>prijateljci</i> (prijateljci), <i>priverže</i> (vrže), <i>veverci</i> (veverici), <i>vgledala</i> (ugledala)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je izpuščen celoten odstavek z naukom.	
Komentar V starejšem besedilu avtor za dvojino uporablja naslednje oblike glagolov: <i>ste</i> (sta), <i>imate</i> (imata), <i>hrane iskale</i> (iskali), <i>hitro skočite</i> (vsaka bi ga rada imela), <i>kaj imate</i> (imata), <i>začnete</i> (začneta).	

Tabela 26: Osebna izkaznice živalske basni *Volki in ovce*

VOLKI IN OVCE	
Živali	volkovi, ovce, psi
Človeške lastnosti	volkovi: hinavski; ovce: zaupljive; psi: skrbni

Nauk	Tako tudi zapeljivec zna, ki je iz pekla doma, se prilizovati, iz same ljubezni priduševati. Beži, da te ne vjame!
Dialog	ne
Humor in posmeh	ne
Starinske besede in besedne zveze <i>poprijaznjenja</i> (premirja)	
Sprememba v zapisu <i>mahoma</i> (v trenutku), <i>ob časi</i> (v času), <i>odrastli</i> (odrasli), <i>pesov</i> (psov), <i>raztergajo</i> (raztrgajo), <i>serditi</i> (razjarjeni)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je izpuščen celoten odstavek z naukom.	
Komentar Dvojina: <i>hrane iskale</i>	

Tabela 27: Osebna izkaznice živalske basni Vrabeljni in kos

VRABELJNI IN KOS	
Živali	vrabeljni, kos
Človeške lastnosti	vrabci: lahkoživi, preračunljivi; kos: pameten
Nauk	Za smehom hudobnih pride jok.
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>besedljivec</i> (opravljivec), <i>košič</i> (kosek), <i>prismučī</i> (spusti), <i>se kučiš</i> (ždiš), <i>tumpec</i> (neumnež), <i>želta</i> (rumen)	
Sprememba v zapisu <i>bote</i> (boste), <i>černi</i> (črni), <i>červičev</i> (črvov), <i>germovje</i> (grmovje), <i>kteri</i> (kateri), <i>lahko</i> (lahko), <i>navk</i> (nauk), <i>odlazite</i> (odidite), <i>pogledaj</i> (poglej), <i>ptujim</i> (tujim), <i>romene</i> (rumene), <i>solnce</i> (sonce), <i>tovaršija</i> (prijateljstvo), <i>ulomil</i> (polomil), <i>v germu</i> (v grmu), <i>vdarimo</i> (udarimo), <i>vseda</i> (usede), <i>židane</i> (dobre)	

Tabela 28: Osebna izkaznice živalske basni Vran in lesica

VRAN IN LESICA	
Živali	vran, lisica
Človeške lastnosti	lisica: zvita in nesramna, vran: naiven, glasen, hitro užaljen
Nauk	Prevelika hvala in prehuda graja človeku škoduje; najboljša je, vse po resnici in pravici.
Dialog	da
Humor in posmeh	da
Starinske besede in besedne zveze <i>(bedak) zijak</i> (zijalo)	
Sprememba v zapisu <i>čaj ti čaj</i> (čakaj), <i>černo</i> (črno), <i>črez</i> (čez), <i>čula</i> (slišala), <i>dob</i> (hrast), <i>gerda</i> (grda), <i>lesica</i> (lisica), <i>na sveti</i> (na svetu), <i>najgerši vrešč</i> (najgršči vrišč), <i>navk</i> (nauk), <i>ni za prestati</i> (ni mogoče prenašati), <i>obera</i> (obira), <i>se moram poskusiti</i> (postaviti) <i>za žlahto</i> , <i>večega</i> (večjega), <i>vkanila</i> (ukanila), <i>vkrade</i> (ukrade), <i>zaveržen</i> (zavržen), <i>ž njim</i> (z njim)	
Izpuščeno V novejšem besedilu je izpuščen celoten odstavek z naukom.	

4. REZULTATI

4.1 PRIMERJAVA MED KNJIGAMA

Po prebranih živalskih basni in izpisu podatkov za vsako osebno izkaznico posamezne basni smo ugotovile nekaj podobnosti in razlik.

Podobnosti med knjigo *Slomšekove Basni, prilike in povesti* ter *Basni in zgodbe* so:

- avtor novejšega besedila je v večji meri ohranil vrstni red besed v posamezni basni;
- skupne delno starinske besede: *pečati se, log, zijaka, žlahto, pobara ...*

Razlike pa so prikazane v Tabeli 29.

Tabela 29: Tabela razlik med živalskimi basnimi

	Slomšekove <i>Basni, prilike in povesti</i>	<i>Basni in zgodbe</i>
Ilustracije	Ni ilustracij.	Ilustracije.
Vrstni red besed v stavku	... da jih slišati ni bilo v veliko posodo črnila pade na povelje božje bom si tvoj svet niti slišati jih ni bilo padel v veliko posodo s črnilom na božje povelje tvoj nasvet si bom ...
Zapis nauk	Nauk je zapisan.	Pri 19 basnih ni zapisanega nauka.
Spremenjen čas:	sedanjik: <i>vgonobiš</i> sedanjik: <i>ukaže Bog; in ko jo dodela</i> preteklik: <i>da bi se most pod menoj ne poderl</i> preteklik: <i>je djala</i>	preteklik: <i>je ugonobila.</i> preteklik: <i>je Bog ukazal; in jo napravil</i> sedanjik: <i>da se most po mano ne podere</i> sedanjik: <i>pravi</i>
Sprememba besedne vrste	<i>brez skerbi</i> (samostalnik) <i>serdito</i> (prislov)	<i>brezskrbno</i> (prislov) <i>jezen</i> (pridevnik)

4.2 ŽIVALSKÉ BASNI

Živali

V 28 basni nastopa 43 različnih živali: čebela, jagnje, jelen, jež, kača, kobila, kokoš, konj, kos, košuta, kozel, lastovka, lev, lisica, lisjak, mačka, miši, mravlje, muha, muren, opica, osel, ovce, pajek, pastirica, pav, pes, pišče, podlasica, postrvi, ptice, raca, ribe, slon, slonica, sraka, ščuka, škorec, veverica, vol, volk, vrabec, vran, zajec. Preostale osebe: Bog, Noe, različni ljudje, bolan človek, planšar, kmetje, tatovi.

V štirih različnih basnih nastopajo: lisica (lisjak). V treh različnih basnih nastopajo: kokoš, lev, miš, ovce, volk, pes. V dveh različnih basnih nastopajo: jagnje, kozel, maček, mravlja, muha, opica, osel, pajek, pišče, vol. Samo enkrat nastopajo: čebela, jelen, jež, kača, kobila, konj, kos,

košuta, lastovka, lisjak, muren, pastiričica, pav, podlasica, postrv, ptica, raca, riba, slon, slonica, sraka, škorec, ščuka, veverica, vrabec, vran, zajec, zverjad.

Dialog

V dvaindvajsetih basnih se med živalmi pojavi dialog. Tako potrjujemo trditev, da je v tej literarni vrsti dialog vsekakor najprimernejši, saj zgodbo poživljuje in jo približa bralcu. (Breznik, 2014, 24)

Humor in posmeh

V trinajstih basnih zasledimo humor ali posmeh. Običajno šibkejši živali se posmehujejo drugim, močnejšim živalim, saj se ne zavedajo lastne ranljivosti in revščine. Močnejši živali prestanejo njihov posmeh ter šibkim pomagajo, da ugotovijo, kje so šibke. Včasih šibkejši živali zaradi nauka močnejših uspejo ter spremenijo svoje vedenje, včasih pa nesrečno propadejo.

Presenetilo nas je, koliko nenavadnih, posmehljivih starinskih besed smo našle v Slomškovihih basnih: *bedače, medljak, tumpec ...*

Nauki v živalskih basnih

Iz naukov smo izluščile njihove temeljne vrednote. Nauke smo uredile glede na vrednote, ki jih predstavljajo, in jih prikazale v Tabeli 30.

Tabela 30: Nauki in vrednota analiziranih živalskih basni

Odgovornost <ul style="list-style-type: none">Po pameti nabiraj takih reči, ki so kaj vredne; lepo jih hranuj, da se ti ne pokvarijo. Potem boš lahko dolgo počival, in veselo vžival, kar si s kratkim trdom nabral.Po taki priliki so svoje dni stari modri mlade učili, naj bi sami pridni bili in se na druge ne zanašali.Za smehom hudobnih pride jok.
Poslušnost <ul style="list-style-type: none">Tako se vsem godi, kateri očeta in matere ne vbogajo. Hudobni svet jih zgrabi in pogubi.Nauke samo poslušati in hvaliti, še ni dovolj: potreba jih je tudi dopolniti.Deca! taka se otrokom godi, kateri svojih starišev ne vbogajo radi; peklenski som zapeljivosti jih požre.
Previdnost <ul style="list-style-type: none">Tako se starim godi, ki svojim mladim prehitro gospodariti dajo. – Tako dolgo mladi stare pikajo, da si morajo na poslednje dni ptuje strehe iskati. – Ali, kdor očeta ali mater do praga privleče, njega bojo otroci čez prag vergli!Dekleta varujte se, sladkunom ne verjamite! Na jeziku nosijo med pa v serci brusijo meč; le pobeg bo vas nesreče rešil.Tako tudi zapeljivec zna, ki je iz pekla doma, se prilizovati, iz same ljubezni priduševati. Beži, da te ne vjame!
Razsodnost

<ul style="list-style-type: none">• Dokler volku meso diši, solzam verjeti ni. Volk je bil, in volk ostane, dokler bo živ. Stara navada, železna podkova.• Boljša je kratka sprava, kakor dolga pravda.• Abotno je, mogočne dražiti; lahko ubogega v šako dobijo. Lepo je za mogočne, nad revami se ne maščevati; najmogočnejši so, kadar radi odpustijo.• Prazen je vreš in rotenje, ako ni sile in moči. Modri ne porajta ropota, ampak gleda na tiho moč čverstega moža, ki malo govori, pa veliko stori.• Le čudo, da Bog s takimi ljudmi tako dolgo poterpi! Po oslovo ravnajo, in hočejo modrijani biti!• “Joj nam, ki smo se na mačka zanesle; maček le suknjo premeni, pa ne svojih mislij.”
Samoobvladanje <ul style="list-style-type: none">• Kakor vjeti miški, se mladim godi, ki se v mladih leti razvadi. Sladkun in tat sta si brata, in nesreča je njih tovaršica.
Skromnost <ul style="list-style-type: none">• Tako se ljudem godi, katerim nikoli zadosti ni.• Tako si pogosto človek želi svojo nesrečo; in česar se največ veseli, mu žalost prinese. Po visokih in imenitnih službah želeži, varno ni.• Kakor se posojuje, tako se povračuje.
Velikodušnost, radodarnost <ul style="list-style-type: none">• Kdor pa z voljo da, dvakrat da. Kar roka daja, naj jezik ne jemlje!• Kdor drugim dobrega ne privošči, poslednjič sam sebi škoduje. Zavidnik je škorpion, ki sam sebe grize.• Vbogemu lepe besede malo pomagajo, ako mu ne postrežeš, kar premoreš.
Zmernost <ul style="list-style-type: none">• Prevelika hvala in prehuda graja človeku škoduje; najboljša je, vse po resnici in pravici.• Zadnjokrat še bom to storil, potem pa nikoli več”, marsikateri grešnik pravi, prav po lesičje. Kakor hitro pa priložnost dobi, svojo obljubo pozabi, se od samega naprejšvetja postara, in od prelamljanja storjenih obljub sive lase dobi.
Zvestoba sebi <ul style="list-style-type: none">• Oblači se pametno le po svojem stanu; ne posnemaj šege, ktera tebi ne gre. Ne vtikaj se med gospodo, ako si kmet, in ne sramuj se svojega stana. Ošabnost zaničevanje prinaša; le ponižno pohlevščino vse rado ima. Prevzetija se povsod spotika, In sramota se za njoj pomika.• Potreba je, v mladosti z mravljami za starost spravljati, pa tudi, kakor lastovke, na večnost ne pozabiti! Naji je Stvarnik za kaj višjega poklical.• Tako se vsakemu godi, kdor po krivih potih svojo srečo lovi; takim je sreča opotočna. Le pošteno živimo, in pa dolžnosti svoje storimo; in sreča nas zapustila ne bo! Le pri resnici in pravici je naša sreča doma!• Gostokrat srečo drugih pisano gledamo, ker ne vemo, da smo bolj srečni od onih.

Besedni red v naukih živalskih basni

Nauki so naše izhodišče za analizo besednega reda. V njih smo najprej podčrtale vse glagole in jih preštete glede na njihovo mesto v stavkih. Na podlagi njihovega mesta v stavkih smo ugotovljale razliko v besednem redu izvirnih basni in besednem redu njihove priredbe.

Ugotovile smo, da je vseh glagolov v naukih živalskih basni 117. Na koncu stavkov je 90 glagolov, na začetku so trije, v sredini stavkov je 24 glagolov. Njihovo mesto v stavkih smo prikazale v Grafu 1.

Graf 1: Kje stoji glagol v stavku?

Prevladujejo glagoli, ki stojijo na koncu stavka. Domnevamo, da je glagole pisal na koncu stavkov zaradi vpliva nemščine. V filmu *Srečen bo čas* pa smo odkrile trditev Cvetke Rezar Mlakar, ki pravi, da Slomšek glagolov ni postavljaj na konec stavkov samo zaradi vpliva nemščine, ampak tudi zaradi lepšega ritma povedi: “Želel je, da pride pridiga do poslušalcev in da učinkuje. Ko je v svojih pridigah glagol postavljaj na konec stavka, ne gre za vpliv nemščine, ampak je tako dosegel učinek rime in ritma in je tako prišel do poetizacije jezika.” (Siposh)

4.3 ANALIZA STARINSKIH IN DELNO STARINSKIH BESED

Ugotovile smo, da lahko starinske besede uvrstimo v dve skupini. V prvo skupino smo umestile besede, ki jih sedaj ne uporabljamo več. V drugo skupino pa besede, ki so se spremenile v zapisu.

Isti zapis imajo naslednje živali: *jelen, jež, kača, kobila, koklja, kokoš, konj, kos, košuta, kozel, lastovka, maček, medved, miška, mravlja, ovca, pajek, pav, pes, raca, ribica, slon, sraka, vol, vrabec in zajec*.

A) STARINSKE BESEDE

Našle smo 99 starinskih besed.

Za lažjo predstavo smo jih postavile v skupine in oblikovale »Slovar starinskih besed«:

Samostalniki:

Imena za živali:

bučela, bučelica – čebela

Čujež – pasje ime

čibela – čebela

grilec, grilče – muren

kanjuh – jastreb

košič – kosek

magarec – osel

merkovica – opica

oroslan – lev

šuka – ščuka

Samostalniki, v povezavi z naravo

<i>dublina</i> – globina	<i>ovna</i> – volna	<i>seljak</i> kmet
<i>globnjak</i> – globina	<i>pečevje</i> – pečine	<i>sternena</i> – žito, klasje
<i>habe</i> – peruti, krila	<i>ptičnik</i> – kletka	

Zbadljivke:

<i>(bedak) zijak</i> – zijalo	<i>besedljivec, besedljivka</i> –	<i>sladkun</i> – požeruh
<i>bedača, bedače</i> –	<i>opravljivec, opravljička</i>	<i>tumpec</i> – neumnež
<i>neumnica, bedak</i>	<i>medljak</i> – neumnež	<i>zgubiček</i> – zguba
	<i>prekucuh</i> – prevratnik	

Drugi samostalniki

<i>betva</i> – trohica	<i>kvar</i> – škoda	<i>(na vse) prekuce</i> – (na vso)
<i>dvor</i> – dvorišče	<i>modrija</i> – modrovanje	<i>moč</i>
<i>izberki</i> – ostanki	<i>naprejvzetja</i> – vzvišenost	<i>prevzetija</i> – prevzetnost
<i>jehtanje</i> – vrišč	<i>nehanje</i> – konec	<i>sladkota</i> – sladkarija
<i>kotec</i> – kotek	<i>pohlevščina</i> – pohlevnost	<i>taberna</i> – krčma
<i>krič</i> – kričanje	<i>poprijaznjenja</i> – premirja	<i>željčnost</i> – poželjivost
<i>krik in jek</i> – vik in krik		

Ne vemo, kaj pomenijo: *počakeži, puterh, vragarogovi, pod pojatoh ležati*

Glagoli:

<i>bali</i> – spusti	<i>lukati</i> – gledati	<i>proti</i> – grozi
<i>cvičati</i> – čivkati	<i>mižurka</i> – mežika	<i>razkapat</i> – razkopavat
<i>čerteti</i> – poditi	<i>obrajtati</i> – ceniti	<i>se poljubi</i> – zahoče
<i>činila</i> – škodovala	<i>otresa</i> – odkimava	<i>šikne</i> – ošvrkne
<i>digale</i> – otrpnile	<i>pipljete</i> – pulite	<i>truščati</i> – kričati
<i>doiti</i> – dohiteti	<i>poceplja</i> – pomečka	<i>udelavati</i> – razgrajati
<i>idi</i> – pojdi	<i>podraplje</i> – polomi	<i>včinim</i> – storim
<i>izfrerfra</i> – izleti	<i>podrobila</i> – polovila	<i>vlila</i> – bežala
<i>izpazi</i> – opazi	<i>pohlidi</i> – potegne	<i>zaveščati</i> – ovirati
<i>jela</i> – začela	<i>popiplje</i> – iztrga	<i>zmanejo</i> – pomendrajajo
<i>komaraš</i> – koracaš	<i>prihrujejo</i> – prihrumijo	<i>zove</i> – kliče
<i>kročati</i> – krotiti	<i>prismuči, prismukne</i> –	<i>zvil</i> – znašel
<i>kučiš</i> – ždiš	<i>spusti</i>	

Pridevnik:

mačkinja – mačja

noroglavskim –

brezglavim

pertenemu – zajetnemu

pitavne – rejeni

sadunosno – sadno

sijavna – prosojna

zavihanih (volkov) –

zvitih (volkov)

želta – rumen

Števnik:

jednega – enega

Členek:

li – če

Podredni veznik:

ako – če

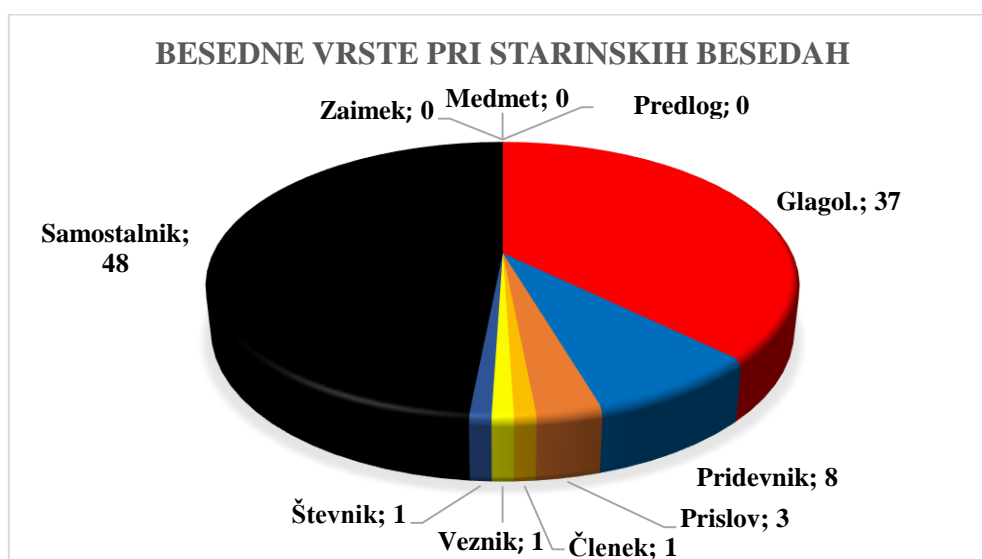
Prislov:

gmetno – lepo

želčno – poželjivo

gostokrat – pogosto

Starinske besede smo prešteli glede na besedne vrste in njihovo razporeditev prikazale v spodnjem grafu.

Graf 2: Število besednih vrst pri starinskih besedah

Ugotovile smo, da je med starinskimi besedami največ samostalnikov (48), zatem sledijo glagoli (37). Ostalih besednih vrst je manj. Zaimkov, medmetov, predlogov nismo zasledile. To potrjuje temeljno zgradbo basni, ki temelji na bistvenem poimenovanju likov in na dejanju, brez nepotrebne opisovanja in dolgovezenja. Basni se zaradi jedrnatosti izogibajo pridevnikom.

B) DELNO STARINSKE BESEDE

Pri branju smo našle veliko besed, ki jih uporabljamo še sedaj, vendar jih drugače zapišemo. Besede smo razporedile glede na posamezno besedno vrsto. Pri tem nas je zanimalo, kako so se besede spremenile v zapisu. Pri nekaterih so se spremenile njihove slovnične značilnosti.

Delno starinske besedne zveze:

- *žalostno se po kotih pomika* – žalostno je tekala po kotih
- *v kako nevoljo priti* – v kakšno težavo priti
- *idi brez odloga* – pojdi brez besed
- *čas se doteka* – čas se izteka
- *se moram poskusiti za žlahto* – se moram postaviti za žlahto
- *to njeno veselje ni dolgo terpelo* – to njeno veselje ni dolgo trajalo

ČLENKI, PREDLOGI IN VEZNIKI

Našle smo tri členke, sedem veznikov in tri predloge, ki so se pravopisno spremenili:

členki: *clo* – celo, *nak* – ne, *toraj* – torej;

predlogi: *črez* – čez, *prek*, *o* – ob, *jeli* – ali;

vezniki: *ako* – če, *kder* – ko, *kjer*, *kteri*, *ktero* – ki, *naj si ravno* – čeprav, *pokaj* – zakaj, *toraj* – torej.

PRISLOVI

Prislove smo razdelile v tri skupine:

dodan e: *gerdo* – grdo, *kervavo* – do krvi, *pregerdo* – pregrdo, *priserčno* – prisrčno, *serdito* – jezno, *skerbno* – skrbno;

v namesto u: *nevsmiljeno* – neusmiljeno;

sprememba v eni črki: *blizo* – blizu, *dalej* – dalje, *naprej*, *daleč*, *domu* – domov, *drugom* – drugam, *jutre* – jutri, *lehko* – lahko, *ložej* – lažje, *tamo* – tam, *unkraj* – onkraj, *vun* – ven, *vselaj* – vselej, *zgorej* – zgoraj;

ostale: *dolnej* – dol, *grozovitno* – grozno, *mahoma* – v hipu, *tamodolej* – tam doli, *vsorej* – zgodaj.

ZAIMKI

Našle smo nekaj zaimkov, ki jih sedaj pišemo drugače.

svojljni zaimki: *naji* – naju, *najno* – najino;

vprašalni zaimek: *pokaj* – zakaj.

PRIDEVNIKI

Pridevnike smo našle v različnih spolih in sklonih: v moškem *zaveržen*, *vbog* in ženskem *zaveržena*, *vboga* in srednjem *vbogo*, *ptuje*, *ptujim* ...

Glede na spremembe v zapisu lahko pridevnike razdelimo v tri skupine:

dodan e: *bolnega* – bolnega, *černo* – črno, *čverstega* – čvrstega, *gerda* – grda, *mertva* – mrtva, *serditi* – razjarjeni, *skerbne* – skrbne, *ternasto* – trnasto, *zmerznjen* – zmrznjen, *zaveržen* – zavržen;

v namesto u: *nevsmiljena* – neusmiljena, *vbog* – ubogi, *vjete* – ujete, *vmazanin* – umazanin, *vsmiljenega* – usmiljenega;

Ostale besede: *abotni* – neumni, *graščinski* – grajski, *negodnim* – mladim, *nevoljen* – nejevoljen, *obsjani* – obsijani, *opotočna* – opoteča, *ptuje* – tuje, *romene* – rumene, *solčni* – sončni, *židane* – dobre, *žlahtno* – dobro.

Pri stopnjevanju imajo vse tri stopnje v vseh treh spolih (*veča*, *večega*). Pri primerniku so dodali obrazila *-ji*, *-ši* (moški spol), *-ja* (ženski spol), pri presežniku pa predpono *naj-*.

Tabela 31: Stopnjevanje pridevnikov pri delno starinskih besedah

Osnovnik	Primernik	Presežnik
<i>gerd</i> – <i>grd</i>		<i>najgerši</i> – <i>najgrši</i>
	<i>drobneji</i> – <i>drobnejši</i>	
	<i>mlaji</i> – <i>mlajši</i>	<i>najmlaji</i> – <i>najmlajši</i>
		<i>najpotrebnejši</i> – <i>najpomembnejši</i>
	<i>stareja</i> – <i>starejša</i>	<i>najstareja</i> – <i>najstarejša</i>
	<i>veča</i> – <i>večja</i> <i>visocega</i> – <i>visokega</i>	

ŠTEVNIKI

Našle smo dva glavna števnik, ki se razlikujeta v zapisu: *edna* – ena, *jednega* – enega. Prav tako je drugačen tudi zapis števila z besedo *sto in dvajset*, mi ga zapišemo *sto dvajset*.

Vrstilni števnik se tudi razlikuje v zapisu: *perva* – prva, *pervi* – prvi, *pervo* – prvo, *šterta* – četrta.

SAMOSTALNIK

Pri samostalniku smo našle besede v vseh spolih: moški (*navk*), ženski spol (*lesica*), srednji spol (*solnce*) ter v vseh treh številih: ednina (*berlog*), dvojina (*veverci*), množina: (*pridge*).

Našle smo tudi pomanjševalnice: *postervica* – postrvica.

Vse samostalnike smo analizirale glede na zapis. Ugotovile smo nekaj razlik z zapisovanjem v današnjem času:

v namesto u: *navk* – nauk, *vbožček* – ubožec, *vsmiljenje* – usmiljenje, *vstvarjenje* – stvarjenje;

v namesto l: *letavka* – letalka, *plesavci* – plesalci, *zalezovavec* – zalezovalec;

j na koncu besede: *bratej* – bratec;

dodaja ali izpust kakšne črke ali zamenjava črk: *djanje* – dejanju, *čeda* – čreda, *gnjezdo* – gnezdo, *gromenja* – grmenja, *kapun* – kopun, *lesica* – lisica, *lesjak* – lisjak, *moli* – molji, *oča* – oče, *odrastli* – odrasli, *osoda* – usoda, *pastaričica* – pastiričica, *pišanci* – piščanci, *podkova* – podkev, *pomislik* – pomislek, *posterv* – postrv, *požeralnik* – požiralnik, *pridge* – pridige, *prijateljci* – prijateljci, *revče* – revček, *salate* – solate, *slaviček* – slavček, *solnce* – sonce, *škorijca* – skorja;

dodan e: *berlog* – brlog, *črnilo* – črnilo, *červek* – črv, *germ* – grm, *germovje* – grmovje, *herbtu* – hrbtu, *jederce* – jedrce, *kerma* – krma, *kerv* – kri, *pesi* – psi, *serce* – srce, *serd* – srd, *serp* – srp, *skerb* – skrb, *smert* – smrt, *sterd* – med, *ternek* – trnk, *terpljenje* – trpljenje, *vert* – vrt, *verv* – vrv, *zerno* – zrno;

delno starinske besede iz preteklosti: *deca* – otroci, *deklina* – dekle, *dob* – hrast, *dvor* – dvorišče, *glad* – lakota, *hladek* – hladna senca, *krič* – kričanje, *les* – gozd, *podlaska* – podlasica, *tovarš* – prijatelj, *tovaršija* – prijateljstvo, *tuga* – žalost, *vreš*, *vrešč* – vrišč.

SKLANJANJE SAMOSTALNIKOV, PRIDEVNIKOV IN ZAIMKOV

Prilagamo nekaj primerov razlik v sklanjanju samostalnikov, pridevnikov in zaimkov, predvsem v končnicah:

Tabela 32: Sklanjanje samostalnikov, pridevnikov in zaimkov pri delno zastarelih besedah

	Samostalnik	Pridevnik	Zaimek
Rodilnik	<i>jaslij</i> – <i>jasli</i> ; <i>mislij</i> – <i>misli</i> <i>ok</i> – <i>oči</i> ; <i>pajeka</i> – <i>pajka</i> <i>pesov</i> – <i>psov</i> <i>skrivnostij</i> – <i>skrivnosti/zgodb</i> <i>starišev</i> – <i>staršev</i> ; <i>tata</i> – <i>zmikavta</i> <i>tropo volkov</i> – <i>trop volkov</i> <i>zanjke</i> – <i>zanke</i> ; <i>zernca</i> – <i>zrnca</i>	<i>černega</i> – <i>črnega</i>	
Dajalnik	<i>zalezovavcu</i> – <i>zalezovalcu</i>		
Tožilnik	<i>čeda</i> (čreda); <i>kokošij</i> – <i>kokoši</i> <i>mišij</i> – <i>miši</i>		
Mestnik	<i>na sveti</i> – <i>na svetu</i> ; <i>na vrati</i> – <i>na vratu</i> <i>ob časi</i> – <i>v času</i> ; <i>po mosti</i> – <i>po mostu</i> <i>polji</i> – <i>polje</i> ; <i>posti</i> – <i>postu</i> <i>v černili</i> – <i>v črnilu</i> ; <i>v germu</i> – <i>v grmu</i> <i>v lonci</i> – <i>v loncu</i>		<i>po nji</i> – <i>po njej</i>
Orodnik	<i>pod strehoy</i> – <i>pod streho</i> <i>s hišoy</i> – <i>s hišo</i> ; <i>s kamenom</i> – <i>s kamnom</i>	<i>za starejšoy</i> – <i>za starejšo</i>	<i>s katerim</i> – <i>s katerim</i>

<i>s kobiloj</i> – s kobilo; <i>s košutoj</i> – s košuto <i>z drobnicoj</i> – z drobnico; <i>z glavoj</i> – z glavo <i>z materjoj</i> – z materjo; <i>z repecem</i> – z repom <i>za nogoj</i> – za nogo; <i>za ribicoj</i> – za ribico	<i>s svojoj</i> – s svojo <i>ž njim</i> – z njim <i>ž njoj</i> – z njo
---	--

Ugotovile smo, da se pri sklanjanju samostalniki najbolj razlikujejo pri mestniku, razlika je v končnici, veliko samostalnikov ima *končnico* -i: *v lonci*, pri orodniku pa se ujema *s/z* predlog kot v sedanjem času, razlikujejo se v končnici, pri kateri se doda -j: *s kobiloj*, *z glavoj*. Pri zaimku pa se predlog *z* zamenja z *ž*.

GLAGOLI

Naše smo naslednje oblike glagolov:

pomožni glagol: *bote* – boste, *bove* – bova;

velelnik: *čaj ti čaj* – čakaj, *stopaj* – vstopi, *hranuj* – hraniti, *idi* – pojdi, *pogledaj* – poglej, *šetajte* – stopajte;

povratno osebni glagoli: *se čeruil* – se namazal, *se nasmehlja* – se nasmeje, *se potukne* – se potuhne, *se omoti* – se zavrti, *se zakrega* – se ujezi, *se zagrozi* – zagrozi.

Analizirale smo glagole in jih razvrstile v skupine:

dodan e: *čerti* – črti, *derži* – drži, *oberne* – obrne, *obeča* – obeta, *skrbeti* – skrbeti, *stermi* – strmi, *terpela* – trpela, *verže* – vrže;

sprememba v posamezni črki: *djal* – dejal, *obera* – obira, *prel* – pletel, *premenil* – spremenil, *menjal*, *skaka* – skaklja, *varje* – varuje;

ostali glagoli: *čuje* – sliši, *straži*, *lopi* – udari, *ni za prestati* – ni za prenašati, *pokne* – počí, *šinemo* – švignemo, *zvala* – poklicala.

Predpone:

do-: *dojdeta* – prideta, *doteče* – poteče;

iz-: *izdihuje* – vzdihuje, *iznebil* – znebil, *izprasknola* – izpraskala, *izrešila* – rešila; *izsneme* – sname, *iztekne* – iztakne, *izvedovati* – izvedeti;

na-: *naberati* – nabirati, *nažerla* – najedla;

o-: *osledi* – izsledi, *ovarje* – obvaruje;

od-: *odlazite* – odidite;

po-: *poberati* – pobirati, *popraša* – povpraša, *poserklja* – posrka, *povernem* – povrnem, *požerl* – požrl;

pre- ali *pri-*: *premenil* – *spremenil*, *preskerbim* – *priskrbim*, *priberni* – *pribrenči*, *priskaka* – *priskače*, *priverže* – *vrže*, *privrtijo* – *zavrtijo*;

raz-: *razkljati* – *razkolje*, *raztergal* – *raztrgal*;

u-: *ugledati* – *zagledati*, *ukončali* – *pokončali*, *ulomil* – *polomil*, *utolažiti* – *potolažiti*;

v-: *vbežimo* – *ubežimo*, *vbogal* – *ubogal*, *včaka* – *čaka*, *vdarimo* – *udarimo*, *vgeniti* – *premakniti*, *vgibljejo* – *ognejo*, *vgleda* – *zagleda*, *ugleda*, *vgnobi* – *ugonobi*, *vgriznejo* – *ugriznejo*, *vjame* – *ujame*, *vkanila* – *ukanila*, *vkrade* – *ukrade*, *vleže* – *uleže*, *vlovi* – *ulovi*, *vmeknili* – *premaknili*, *vmika* – *umika*, *vmisli* – *premisli*, *zamisli*, *vrešati* – *vreščati*, *vsede* – *usede*, *vsedeš* – *usedeš*, *vsehnuje* – *usiha*, *vsmili* – *zasmili*, *vstvaril* – *ustvaril*, *vtekneš* – *vtakneš*, *vtihne* – *utihne*, *vtopi* – *utopi*, *vtrinjalo* – *utrinjalo*, *vzeme* – *vzame*, *jemlje*, *vzgedajo* – *zagledajo*;

za-: *začula* – *zaslišala*, *zaverne* – *zavrne*; *zajdeš* – *zaideš*, *zapazi* – *opazi*, *zarujove* – *zarjove*.

Ugotovile smo, da glagolov s predpono *v-* ne uporabljamo več, ampak smo jo nadomestili s predpono *u-*.

5. RAZPRAVA

V naši raziskovalni nalogi smo primerjale dvaindvajset Slomškovich živalskih basni s priredbo Slomškovich basni izpod peresa Ivana Moharja z naslovom *Basni in zgodbe*, da bi ugotovile podobnosti in razlike med izvirnikom in priredbo. Šest basni v izvirniku ni bilo zajetih v Moharjevo priredbo, pa smo jih vseeno preučile z vidika starinskih in delno starinskih besed. Pri starinskih besedah smo naletele na besede, ki jih nismo znale prevesti, npr. *počakeži*, *puterh*, *vragarogovi* in besedno zvezo *pod pojatoj ležati*.

Upoštevati moramo dejstvo, da je od časa izdaje originala do časa izdaje priredbe preteklo približno sto štirideset let in se je jezik v tem času zelo spremenil, kar je prikazano tudi v spodnji Tabeli 33. Pri delno starinskih besedah smo se posvetile slovničnim spremembam in jih našle petnajst.

Tabela 33: Spremembe pri zapisu delno starinskih besed

Sprememba pri zapisu	Členek	Glagol	Medmet	Predlog	Pridevnik	Prislov	Samostalnik	Števnik	Veznik	Zaimek
Nedefinirana pravopisna sprememba	✓			✓	✓	✓		✓	✓	✓
Dodan e		✓			✓	✓	✓			
V namesto u					✓	✓	✓			
Sprememba v eni črki		✓				✓				
Različne končnice pri spolih						✓	✓			
Različne končnice pri sklonih						✓	✓			
Sprememba pri stopnjevanju					✓					
Drugačen zapis števila z besedo								✓		
J na koncu besede							✓			
Sprememba predpon		✓								✓
Dodaja ali izpust črk							✓			
Sopomenke							✓			
Velelnik		✓								
Dvojina		✓								
Onikanje		✓								

5.1 SLOMŠKOVI PREGOVORI

Prebrale smo: “Pregovori in reki so Slomškova odlika. Preseneča nas globoka ljudska modrost in jedrovita življenjska vsebina – skušnja, saj jih ni skoraj ne konca ne kraja, vsak zase posebna misel – vse skupaj pa njegovo mišljenje, pamet, nazor o svetu in življenju.” (Poljanec, Hrastelj, 1962, 71) Zanimalo nas je, če lahko Slomškovim pregovorom priredimo »današnji« slovenski pregovor.

Pri naukih živalskih basni smo prepoznale naslednje pregovore. Vse pregovore smo našle v knjigi Rade Lečič, 2023.

Tabela 34: Slomškovi pregovori, ki jih prepoznamo danes

SLOMŠKOVI PREGOVORI	SLOVENSKI PREGOVORI
Tako se starim godi, ki svojim mladim prehitro gospodariti dajo. – Tako dolgo mladi stare pikajo, da si morajo na poslednje dni ptuje strehe iskati. – Ali, kdor očeta ali mater do praga privleče, njega bojo otroci čez prag vergli!	Ti očeta do praga, sin tebe čez prag. (Lečič, 103)
Dokler volku meso diši, solzam verjeti ni. Volk je bil, in volk ostane, dokler bo živ. Stara navada, železna podkova.	Volk dlako menja, a pravi nikdar. (113) Navada je železna srajca. (70)
Kdor pa z voljo da, dvakrat da. Kar roka daja, naj jezik ne jemlje!	Dvakrat da, kdor hitro da. (26) Roke rade pozabijo, kaj so usta obljubila. (92)
Kakor se posoji, tako se povračuje.	Kakor ti meni, tako jaz tebi. (39)
Tako se vsakemu godi, kdor po krivih potih svojo srečo lovi; takim je sreča opotočna. Le pošteno živimo, in pa dolžnosti svoje storimo; in sreča nas zapustila ne bo! Le pri resnici in pravici je naša sreča doma!	Sreča je opoteča. (95)
Kdor drugim dobrega ne privošči, poslednjič sam sebi škoduje. Zavidnik je škorpion, ki sam sebe grize.	Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade. (46)

Nekatere Slomškove pregovore smo prepoznale le delno, glede na vsebino.

Tabela 35: Delno prepoznani Slomškovi pregovori

SLOMŠKOVI PREGOVORI	SLOVENSKI PREGOVORI
Po pameti nabiraj takih reči, ki so kaj vredne; lepo jih hranuj, da se ti ne pokvarijo. Potem boš lahko dolgo počival, in veselo vžival, kar si s kratkim trdom nabral.	Kar seješ, to žanješ. (Lečič, 43)
Po taki priliki so svoje dni stari modri mlade učili, naj bi sami pridni bili in se na druge ne zanašali.	Vsak je svoje sreče kovač. (114) Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal. (85)
Za smehom hudobnih pride jok.	Kdor drugim jamo koplje, sam vanjo pade. (46)
Tako se vsem godi, kateri očeta in matere ne vbogajo. Hudobni svet jih zgrabi in pogubi.	Neumen je tisti ptič, ki se sramuje svojega gnezda. (73)
Nauke samo poslušati in hvaliti, še ni dovolj: potreba jih je tudi dopolniti.	Besede mikajo, zgledi vlečejo. (11)
Deca! taka se otrokom godi, kateri svojih starišev ne vbogajo radi; peklenski som zapeljivosti jih požre.	Kdor ne uboga, ga tepe nadloga. (48)
Dekleta varujte se, sladkunom ne verjamite! Na jeziku nosijo med pa v serci brusijo meč; le pobeg bo vas nesreče rešil.	
Tako tudi zapeljivec zna, ki je iz pekla doma, se prilizovati, iz same ljubezni priduševati. Beži, da te ne vjame!	Hudič lovi duše na sladke limanice. (31)
Boljša je kratka sprava, kakor dolga pravda.	
Abotno je, mogočne dražiti; lahko ubogega v šako dobijo. Lepo je za mogočne, nad revami se ne maščevati; najmogočnejši so, kadar radi odpustijo.	

Prazen je vreš in rotnje, ako ni sile in moči. Modri ne porajta ropota, ampak gleda na tiho moč čverstega moža, ki malo govori, pa veliko stori.	
Le čudo, da Bog s takimi ljudmi tako dolgo poterpi! Po oslovo ravnajo, in hočejo modrijani biti!	
Jo nam, ki smo se na mačka zanesle; maček le sukno premeni, pa ne svojih mislij.	
Kakor vjeti miški, se mladim godi, ki se v mladih leti razvadi. Sladkun in tat sta si brata, in nesreča je njih tovaršica.	Mladost je norost, čez jarek skače, kjer je most. (68)
Tako se ljudem godi, katerim nikoli zadosti ni.	Kdor z malim zadovoljen ni, velikega vreden ni. (52)
Tako si pogosto človek želi svojo nesrečo; in česar se največ veseli, mu žalost prinese. Po visokih in imenitnih službah želeti, varno ni.	Kdor visoko leta, nizko pade. (529)
Vbogemu lepe besede malo pomagajo, ako mu ne postrežeš, kar premoreš.	
Prevelika hvala in prehuda graja človeku škoduje; najboljša je, vse po resnici in pravici.	Srednja pot, najboljša pot. (97)
Zadnjokrat še bom to storil, potem pa nikoli več”, marsikateri grešnik pravi, prav po lesičje. Kakor hitro pa priložnost dobi, svojo obljubo pozabi, se od samega naprejvzvetja postara, in od prelamljanja storjenih obljub sive lase dobi.	Navada se rada vrača. (72)
Oblači se pametno le po svojem stanu; ne posnemaj šege, ktera tebi ne gre. Ne vtikaj se med gospodo, ako si kmet, in ne sramuj se svojega stana. Ošabnost zaničevanje prinaša; le ponižno pohlevščino vse rado ima. Prevzetija se povsod spotika, In sramota se za njoj pomka.	Kdor sam sebe povišuje, prazno glavo oznanjuje. (49)
Potreba je, v mladosti z mravljami za starost spravljati, pa tudi, kakor lastovke, na večnost ne pozabiti! Naji je Stvarnik za kaj višjega poklical.	Grehi mladosti se kaznujejo v starosti. (30) Svoji usodi nihče ne uide. (99)
Gostokrat srečo drugih pisano gledamo, ker ne vemo, da smo bolj srečni od onih.	Bogat je tak, ki je zadovoljen s tem, kar ima. (11)

V šestih naukih živalskih basni smo prepoznale sedem pregovorov, ki jih slišimo še danes. Označile smo jih s krepkim tiskom. Pri petnajstih naukih smo pregovore prepoznale le delno. Nobenih vzporednic nismo našle pri sedmih naukih. Te smo prvič slišale v takšni obliki.

Preseneča nas dejstvo, da je toliko naukov izpred sto štirideset let tako podobno našim današnjim vrednotam. To dokazuje brezčasnost in splošno veljavnost resnic, ki nam jih posredujejo basni. Basni so za vse čase in nagovarjajo našo razsodnost ter usmerjajo našo vest.

5.2 PRIMERJAVA SLOMŠKOVIH BASNI V DROBTINICAH Z LENDOVŠKOVO PRIREDBO

Natančneje smo prebrale živalski basni, ki so objavljene v *Drobtinica* ali v *Velikem berilu*:

Drobtinice 1846: Lev ino merkovca, Veverci ino merkovca, Vran ino lesica, Ribica in pasterička, Muhe, Kozel; Drobtinice 1847: Pajek ino muha, Lesica na stare dni, Grilče ino mravlica, Osel ino oroslan, Volki in ovce; Drobtinice 1848: Kozel in zvonec; Drobtinice 1949: Jež ino lesica, Bučela in ovca, Drobtinice 1850: Maček v črnili; Drobtinice 1851: Pajek in miška, Lastovka in mravlje; Drobtinice 1852: Mlade posterve, Stari škornjanc in njegovi mladiči, Jagne in magarec; Drobtinice 1853: Kokla in piške, Star lesjak in mlada kokoš, Kača in raca, Osel pred mostom; Drobtinice 1861: Pes in mačka, Ovčar in njegov pes; Veliko berilo: Vrabeljni in kos, Sraka in pavovo perje, Osel pred mostom.

Vzporedno smo brale Slomškove basni v *Drobtinica*h in Slomškove basni, ki jih je v svojo priredbo vključil Lendovšek. Že med branjem smo naleteli na veliko besed, ki so bile drugače zapisane. Našle pa smo tudi nekaj besed, ki jih Lendovškova priredba nima.

Ugotovile smo naslednje:

- V prvih *Drobtinica*h, ki so izšle leta 1846, je Slomšek uporabljal bohoričico, zato je besede, ki imajo šumnike in sičnike zapisal tako: *ovze* (ovce), *sverina* (zverina), *vfaka* (vsaka), *drashiti* (dražiti), *boljshi* (boljši).
- Slomšek je v *Drobtinica*h do leta 1850 uporabljal veznik *ino*, nato pa veznik *in*.
- Našle smo naslednje starinske besede, ki so se razlikovale:

Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>globnek</i>	globnjak	globina
<i>obutelo</i>	obutelj	obuvalo
<i>štrik</i>	verv	vrv
<i>švarati</i>	pritoževati	pritoževati

- Besede, ki jih Slomšek zapiše tako, kot jih pišemo danes:

Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>gnezdo</i>	<i>gnjezdo</i>	gnezdo
<i>nauk</i>	<i>navk</i>	nauk
<i>sonce</i>	<i>solnce</i>	sonce
<i>staršev</i>	<i>starišev</i>	staršev
<i>vselej</i>	<i>vselaj</i>	vselej
<i>zanke</i>	zanjke	zanke

- Zapis predlogov:

Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>u veliko</i>	v veliko	v veliko
<i>z njoj</i>	ž njoj	z njo

- Zapis veznikov:

Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>alj</i>	ali	ali
<i>de</i>	da	da
<i>ino</i>	in	in
<i>keđar</i>	kadar	kadar
<i>per</i>	pri	pri
<i>vender</i>	vendar	vendar

- V besedi manjka j:

PRIDEVNIKI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>kraljevi</i>	kraljevi	kraljevi
<i>nevsmilena</i>	nevsmiljena	neusmiljena
<i>pohvalen</i>	pohvaljen	pohvaljen
<i>prihodne</i>	prihodnje	prihodnje

PRISLOVI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>nevsmileno</i>	nevsmiljeno	neusmiljeno
<i>posledne</i>	poslednje	poslednje
<i>poslednič</i>	poslednjič	zadnjokrat
<i>premišlevaje</i>	premišljevaje	premišljevaje
<i>prihodno</i>	prihodnje	prihodnje
<i>skaklaje</i>	skakljaje	skakljajoče
<i>zadnokrat</i>	zadnjokrat	zadnjič

SAMOSTALNIKI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>čevlar</i>	čevljar	čevljar
<i>čevlarček</i>	čevlarček	čevlarček
<i>jagne</i>	jagnje	jagnje
<i>kaplice</i>	kapljice	kapljice
<i>klun</i>	kljun	kljun
<i>lukna</i>	luknja	luknja
<i>medlak</i>	medljak	medljak
<i>mravlica</i>	mravljica	mravljica
<i>prijatel</i>	prijatelj	prijatelj
<i>sukna</i>	suknja	suknja
<i>terpljenje</i>	terpljenje	trpljenje
<i>vsmilenje</i>	vsmiljenje	usmiljenje

GLAGOLI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>izplune</i>	izpljune	izpljune
<i>jemle</i>	jemlje	jemlje
<i>mahla</i>	mahlja	mahlja
<i>nasmehla</i>	nasmehlja	nasmehlja
<i>piplete</i>	pipljete	pulite
<i>pocepla</i>	poceplja	pomečka
<i>podraple</i>	podraplje	polomi
<i>poserkla</i>	poserklja	posrka
<i>pripravla</i>	pripravlja	pripravlja
<i>priskaka</i>	priskaklja	priskaklja
<i>spravla</i>	spravlja	spravlja
<i>vgiblejo</i>	vgibljejo	ognejo

- V besedi manjka č:

PRIDEVNIK		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>grajšinski</i>	graščinski	grajski
<i>zarašenega</i>	zaraščenega	zarašenega

SAMOSTALNIK		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>dvoriše</i>	dvorišče	dvorišče
<i>hertiše</i>	hertišče	hrbtišče
<i>lušine</i>	luščine	luščine
<i>ognjiše</i>	ognjišče	ognjišče
<i>pišeta</i>	piščeta	piščanca

- V besedi je izpuščen samoglasnik:

SAMOSTALNIK		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>lastovca</i>	lastovica	lastovica
<i>merkovca</i>	merkovica	merkovica
<i>planinc</i>	planinec	planinec
<i>srota</i>	sirota	sirota
<i>škorjanc</i>	škorjanec	škorjanec
<i>škorpjon</i>	škorpijon	škorpijon

GLAGOL		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>hotle</i>	hotele	hotele
<i>perdušvati</i>	priduševati	priduševati
<i>prilizvat</i>	prilizovat	prilizovati
<i>svetval</i>	svetoval	svetoval
<i>varje</i>	varuje	varuje
<i>varval</i>	varoval	varoval
<i>zdihvale</i>	zdihovale	zdihovale

- V besedi se *i* spremeni v *e*:

PRIDEVNIKI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>beliga</i>	belega	belega
<i>černiga</i>	černega	črnega
<i>čverstiga</i>	čverstega	čvrstega
<i>dobriga</i>	dobrega	dobrega
<i>modriga</i>	modrega	modrega
<i>sedanjiga</i>	sedanjega	sedanjega
<i>temnin</i>	temnem	temnem
<i>vbogiga</i>	vbogega	ubogega
<i>velikiga</i>	velikega	velikega
<i>visocięga</i>	visočega	visokega
<i>vsmileniga</i>	vsmilenega	usmiljenega

GLAGOLI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>čertiti</i>	čerteti	poditi
<i>dozorila</i>	dozorela	dozorela
<i>jedil</i>	jedel	jedel
<i>vidil</i>	videl	videl

ZAIMEK		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>ji</i>	jej	njej
<i>jim</i>	njim	njim
<i>katire</i>	katere	katere
<i>katirim</i>	katerim	katerim
<i>ktira</i>	katera	katera
<i>s tim</i>	s tem	s tem
<i>samiga</i>	samega	samega
<i>svojim</i>	svojem	svojem
<i>tih</i>	teh	teh
<i>vsiga</i>	vsega	vsega
<i>vsih</i>	vseh	vseh
<i>vsim</i>	vsem	vsem

- V besedi se *e* spremeni v *i*:

GLAGOLI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>naberaj</i>	nabiraj	nabiraj
<i>ne</i>	ni	ni
<i>obera</i>	obira	obira
<i>perdero</i>	pridero	pridero
<i>pertisne</i>	pritisne	pritisne
<i>poberati</i>	pobirati	pobirati
<i>prevertijo</i>	privertijo	privrtijo
<i>priklone</i>	prikloni	prikloni

- V besedi je dodan *j*:

GLAGOLI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>jidi</i>	idi	pojdi
<i>jiskala, jiše</i>	iskala, išče	iskala
<i>obijskat</i>	obiskati	obiskati

PRISLOVI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>nikolj</i>	nikoli	nikoli
<i>ojstro</i>	ostro	ostro
<i>toljko</i>	toliko	toliko
<i>zastojn</i>	zastonj	zastonj

- V besedi manjka č ali š:

GLAGOLI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>najdli</i>	našli	našli
<i>privoši</i>	privošči	privošči
<i>trušati</i>	truščati	kričati
<i>zapuša</i>	zapušča	zapušča
<i>zavešati</i>	zaveščati	ovirati

- V besedi se v spremeni v u:

GLAGOLI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>vgledala</i>	ugledala	ugledala
<i>vjiti</i>	ujiti	uiti
<i>vmerje</i>	umerje	umre

- Besede, ki so jih pisali narazen:

Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>naj gerši</i>	najgerši	najgrši
<i>nar bolji</i>	najboljšo	najboljšo
<i>nar hujši</i>	najhujši	najhujši
<i>nar lepše</i>	najlepše	najlepše
<i>nar lepši</i>	najlepše	najlepše
<i>nar potrebnej</i>	najpotrebnejši	najpotrebnejši
<i>nar več</i>	največ	največ
<i>ne mogoče</i>	nemogoče	nemogoče

- Ostalo:

PRISLOVI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>domu</i>	domov	domov
<i>kmalo</i>	kmalu	kmalu
<i>ležej</i>	ložej	lažje
<i>memo</i>	mimo	mimo
<i>potuknjeno</i>	potuhnjeno	potuhnjeno
<i>ritansko</i>	ritansko	ritensko

SAMOSTALNIKI		
Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
<i>den</i>	dan	dan
<i>garjača</i>	gorjača	gorjača
<i>košček</i>	košček	košček
<i>letavcam</i>	letavkam	letalke
<i>pasterička</i>	pastarička	pastirička
<i>pečovje</i>	pečevje	pečine

- Glagol biti so spregali tako:

	Ednina
1. os	sim nisim (nisem)
2. os	nesi (nisi)
3. os	si

- Sklanjanje samostalnikov in zaimkov

	Slomšek	Lendovšek	Današnji jezik
Rodilnik	<i>jasli</i>	jaslij	Jasli
Dajalnik	<i>herbetu</i>	herbtu	hrbtu
Tožilnik	<i>miši</i>	mišij	miši
	<i>misel</i>	mislij	misel
	<i>skrivnost</i>	skrivnostij	skrivnost
Mestnik	<i>na travniki</i>	na travniku	na travniku
	<i>v vini</i>	v vinu	v vinu
	<i>v vetri</i>	vetru	v vetru
Orodnik	<i>z garjačo</i>	z gorjačo	z gorjačo
	<i>z repicam</i>	z repecem	z repkom
	<i>z zernam</i>	z zernom	z zrnom
	<i>za logam</i>	za logom	za logom
	<i>za nogo</i>	za nogoj	za nogo
	<i>s kamenjem</i>	s kamenom	s kamnom
	<i>s tebo</i>	s teboj	s teboj
	<i>s tim</i>	s tem	s tem
	<i>z ušesmi</i>	z ušesi	z ušesi

Na osnovi primerjave Slomškovih živalskih basni v *Drobtinica* in Lendovškove priredbe Slomškovih živalskih basni smo začudene nad številnimi spremembami v zapisu besed. Glede na to, da je med njima le trideset let razlike. Slomškove besede so v večini bolj starinske kot besede v Lendovškovi priredbi. To dokazuje, da je jezik izredno živ in spremenljiv organizem.

5.3 POTRDITEV HIPOTEZ

Oblikovale smo naslednja raziskovalna vprašanja, iz katerih smo izpeljale naslednje hipoteze:

1. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Katera besedna vrsta prevladuje pri starinskih besedah v Slomškovich živalskih basnih?

1. HIPOTEZA: V starinskih besedah v Slomškovich živalskih basnih prevladuje samostalnik.

Ugotovitev: Na podlagi analize starinskih besed in Grafa 2, smo ugotovile, da imamo v izvornih basnih 99 starinskih besed. Največ je samostalnikov (48), sledi glagol (37), ostalih je manj. S tem je naša hipoteza **potrjena**.

2. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Katere so slovnične posebnosti v zapisu delno starinskih besed glede na današnji zapis besed in koliko jih je?

2. HIPOTEZA: V delno starinskih besedah je največ osem slovničnih posebnosti.

Ugotovitev: Na podlagi Tabele 33 smo ugotovile, da je vsaj 15 različnih slovničnih posebnosti v zapisu delno starinskih besed. S tem je naša hipoteza **ovržena**.

3. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Kakšen vrstni red besed uporablja Slomšek v naukih svojih živalskih basnih? Na katerem mestu stoji glagol v naukih?

3. HIPOTEZA: Vrstni red v naukih obravnavanih živalskih basnih ni podoben današnjemu vrstnemu redu, saj glagol v obravnavanih živalskih basnih pogosto stoji na koncu stavka.

Ugotovitev: Na podlagi Tabele 30 in Grafa 1 smo ugotovile, da je vseh glagolov v naukih 117. Na koncu stavkov je 90 glagolov, na ostalih mestih veliko manj. S tem je naša hipoteza **potrjena**.

4. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Katera žival prevladuje v živalskih basnih in katero lastnost poseblja?

4. HIPOTEZA: V obravnavanih živalskih basnih največkrat nastopi zvita lisica.

Ugotovitev: Na podlagi osebnih izkaznic in Tabel 1–28 ugotavljamo, da v basnih največkrat nastopa lisica (trikrat lisica, enkrat lisjak). Lisica dvakrat poseblja zvitost, enkrat je prijazna, usmiljena, stara, onemogla, lačna in nesramna, lisjak pa je priliznjen. Naša hipoteza je **delno potrjena**, saj lisica ne poseblja v vseh basni zvitosti.

5. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Kateri nauk izstopa v Slomškovich živalskih basnih? Katera vrednota prevladuje v basnih?

5. HIPOTEZA: V Slomškovich basnih prevladujeta vrednoti poštenost in dobrota.

Ugotovitev: Na podlagi naukov in vrednot v Tabeli 30 smo ugotovile, da prevladuje razsodnost, ki je izražena v naukih šestih basni.

Naša hipoteza je **ovržena**.

6. HIPOTEZA: Vsaj 10 naukov iz obravnavanih živalskih basni v obliki pregovorov poznamo tudi danes.

Ugotovitev: Na podlagi Tabele 30 smo ugotovile, da v naukih živalskih basni prepoznamo osem pregovorov tako, kot so zapisani danes. V petnajstih naukih smo glede na njihovo vsebino prepoznale sedemnajst pregovorov, ki jih poznamo danes.

Naša hipoteza je tako **delno potrjena**.

5.4 TEŽAVE PRI RAZISKOVANJU

Pri raziskovanju smo naleteli na nekaj težav:

- Nismo našle prevoda za nekaj besed (*puterh, počakeži, vragarogovi, pod pojatoj ležati*).
- Zaradi »starinskega« vrstnega reda besed v povedih izvirnika smo imele težave pri vzporednem branju izvirnika in priredbe.
- Ustavile smo se pri klasificiranju delno starinskih besed, saj se nismo takoj znašle v njihovih posebnostih in nismo takoj razumele razlik med sodobno in sto štirideset let staro slovenščino.
- Samo v eni tretjini basni je bil nauk izrecno zapisan, v ostalih basnih pa smo jih morale same izluščiti in parafrazirati.

5.5 NADALJNJE RAZISKOVANJE

Za nadaljnje raziskovanje bi lahko izbrale:

- Obisk Slomškove rojstne hiše na Slomu.
- Primerjava faksimiliranega izvoda, diplomatskega in kritičnega prepisa Slomškovih treh pridig o jeziku.
- Razvijanje slovenskega zapisa (pisave) v Slomškovi literaturi.
- Pod drobnogled bi lahko vzele učbenik *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* in skušale izluščiti temeljno idejo nedeljske šole in bi jo primerjale z nauki iz Slomškovih basni.
- Lahko bi naredile intervju z direktorjem Mohorjeve založbe.

6. ZAKLJUČEK

Vsak posameznik ima v življenju na izbiro dve poti: izbere lahko dobro ali slabo. Seveda si vsak želi iti po boljši poti, le da včasih ne ve točno, katera pot je prava. Da bi ljudje lažje izbrali pravo pot, je za to že pred sto štiridesetimi leti poskrbel A. M. Slomšek, ki je svojimi basnimi »resnico ovil v lepo obleko«. Sporočilo njegovih basni je zelo aktualno tudi za nas, saj lahko v njih prepoznamo smer tudi za naše odločitve.

V basnih se zrcali tudi Slomškova ljubezen do materinega jezika, v katerem najgloblje dojamemo svojo pravo identiteto in najbolj razvijemo svoje potenciale. Kot raziskovalke smo se pogosto počutile utrujene kot onemogla stara lisica, a kljub temu smo vztrajale kot trmast osel in smo kot pridne čebelice in delovne mravlje svojo nalogo izpeljale do srečnega konca.

Čisto na koncu sledi še odgovor na naše detektivsko vprašanje. V času 180 let so se nekatere besede zelo spremenile. Oroslan se je spremenil v leva, merkovica v opico in bučela je postala čebela.

7. LITERATURA IN VIRI

- A. M. Slomšek:** Tri pridige o jeziku. Ur. Jože Faganel (2001), Mohorjeva družba, Celje, 5–9.
- Alojzij Bolhar ur.** (2005): Slovenske basni in živalske pravljice. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Dragutin Rosandić** (1986): Metodika književnog odgoja i obrazovanja. Zagreb: Školska knjiga.
- Etbin Bojc ur.** (1980): Predgovor. Pregovori in reki na Slovenskem. Ur. Etbin Bojc. Ljubljana. Državna založba Slovenije, 7–16.
- Irena Avsenik Nabergoj** (2011): Literarne vrste in zvrsti: stari Izrael, grško-rimska antika in Evropa. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Irena Stramljič Breznik** (1998): Frazeologija v Volkmerjevih Fabulah. Volkmerjev zbornik: referati s simpozija v Destrniku. Ur. Jože Lipnik. Maribor: Slavistično društvo, 55–56.
- Janez Poljanec, Franc Hrastelj** (1962): Knjiga o Slomšku, zbornik ob stoletnici smrti. Celje, 17.
- Janja Prodan** (2003): Stilski elementi v basni. Zbornik radova s mednarodnog znanstvenog skupa. Zlatni danci 4 – Basne. Ur. Ana Pintarić. Osijek: Pedagoška fakulteta Osijek, 15–21.
- Janko Kos** (1983): Očrt literarne teorije. Ljubljana: DZS.
- Jože Till** (2012): Anton Martin Slomšek (1800–1862), Mohorjeva družba v Celovcu.
- Ksenija Dolinar, Seta Knop (1998): Leksikon Cankarjeve založbe,** Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Marija Stanonik** (2012): Janez Svetokriški (1648–1714) in kontekst slovstvene folklore v njegovih pridigah. *Folkloristični portreti iz treh stoletij: od baroka do moderne*. Ur. Marija Stanonik. Ljubljana: Založba ZRC, 33–46.
- Matjaž Kmecl** (1996): Mala literarna teorija. Ljubljana: Mihelač in Nesovič.
- Nada Lagumdžija** (2000): Basna u osnovnoškolskoj nastavi književnosti. Zagreb: Hena.com.
- Nataša Breznik** (2014): Slovenske basni, magistrsko delo.
- Rada Lečić** (2023): Lepa beseda lepo mesto najde. Cekrno. Gaya.
- Šivic – Dular,** 1976/77: Basen. Jezik in slovstvo 22/8, 251–253.
- Spletni viri:
- Anton Martin Slomšek: [online] [Citirano 12. 12. 2024] Dostopno na naslovu: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi584693/>
- Arhaizmi: [online] [Citirano 28. 2. 2025] Dostopno na <https://sl.wikipedia.org/wiki/Arhaizem>
- Basen: [online] [Citirano 1. 3. 2025] Dostopno na: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=basen>
- Drobtinice (1846–1853, 1861): [online] [Citirano 28. 3. 2025] <http://www.dlib.si/results/?query=%27srel%3dDrobtince%27&pageSize=25>
- Frazeologija: [online] [Citirano 4. 3. 2025] Dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Frazeologija>

Lendovšek: Slomšekove pesmi (1876): [online] [Citirano 2. 4. 2025]

[https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-9CSCVBFM/?query=%27keywords%3dpesmi%27&pageSize=25&fpublisher=M.+Lendov%
a1ek](https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-9CSCVBFM/?query=%27keywords%3dpesmi%27&pageSize=25&fpublisher=M.+Lendov%c5%a1ek)

Lendovšek: Slomšekove basni, prilike in povesti (1878): [online] [Citirano 17. 10. 2024] Dostopno na: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-HT739SY6>

Pregovor: [online] [Citirano 4. 3. 2025] Dostopno na:

<https://fran.si/iskanje?View=1&Query=pregovor>

Srečen bo čas: [online] [Citirano 12. 11. 2024] Dostopno na: <https://www.siposh.com/srecenbocas>

Veliko berilo: [online] [Citirano 28. 3. 2025] Dostopno na:

<https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-5E6SHK2E>